

Mr. sc. Ante Orlović*

Mr. sc. Matko Pajčić**

POLICIJSKI IZVIDI KAZNENIH DJELA GOSPODARSKOG KRIMINALITETA

Autori uvodno iznose pojam gospodarskog kriminaliteta, zadržavajući se potom na osobitostima te vrste kriminaliteta. U drugom dijelu rada dan je pregled tijeka kriminalističke obrade i izvida kaznenih djela gospodarskog kriminaliteta, od prikupljanja inicijalnih saznanja o mogućnosti da je počinjeno kazneno djelo do obavještanja državnog odvjetništva o rezultatima kriminalističke obrade. Budući da svako kriminalističko istraživanje mora biti prilagođeno predmetu proučavanja, osobito u pogledu metoda postupanja, u radu je izložen kratak pregled posebnosti policijskih izvida kaznenih djela gospodarskog kriminaliteta koje su posljedica posebnosti te kategorije kaznenih djela. Često se pojedini problemi na koje nailazi policija prilikom provođenja izvida kaznenih djela javljaju u još većoj mjeri prilikom provođenja izvida kaznenih djela gospodarskog kriminaliteta te se u tom pogledu iznose neka praktična zapažanja i iskustva. U radu su izneseni i neki statistički podaci o izvidima gospodarskih i korupcijskih kaznenih djela.

1. UVOD

Gospodarski kriminalitet po mnogim je svojim obilježjima specifična vrsta kriminaliteta. Zbog niza razloga, a osobito visine imovinske koristi koju počinitelji sebi pribavljaju počinjenjem takvih kaznenih djela, gospodarski kriminalitet ima iznimno poguban učinak na cjelokupni društveni sustav, osobito ako je riječ o organiziranom gospodarskom kriminalitetu.¹ Istovremeno, nailazi se na značajne teškoće u njihovu otkrivanju i dokazivanju.

* Mr. sc. Ante Orlović, načelnik Odjela gospodarskog kriminaliteta i korupcije Ravnateljstva policije Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske

** Mr. sc. Matko Pajčić, asistent na Katedri za kazneno procesno pravo Pravnog fakulteta u Splitu

¹ Organizirani gospodarski kriminalitet odlikuje se vrhunskom stručnošću i profesionalizmom počinitelja, povezivanjem raznih struktura te iskorištavanjem svih pravnih (nacionalnih i međunarodnih) mogućnosti. Legalni poduzetničko-gospodarski oblici koriste se kao paravan

Uspješnost svakog kaznenog progona u velikoj mjeri ovisi o djelovanju policije i državnog odvjetništva u pretkaznenom stadiju postupanja. Kao podstadij prethodnog postupka, tj. skupa radnji i procesnih stadija koji prethode glavnoj raspravi kao središnjem dijelu kaznenog postupka, pretkazneni (predistražni)² postupak svakako je podcjelina koja ima najveću spoznajnu vrijednost.³

Izvodi kaznenih djela heuristički su najznačajniji dio ne samo pretkaznenog postupka već i cijelog prethodnog postupka.⁴ Budući da društvene promjene dovode do pojave novih oblika kriminaliteta te mijenjanja i veće kompleksnosti postojećih, što osobito vrijedi za gospodarski kriminalitet, potrebno je diferencirati postupanje ovisno o osobitostima pojedine kategorije kaznenih djela, kako tijekom postupka, tako i prije njegova početka, što osobito vrijedi za policijske izvode kaznenih djela.⁵ Stoga i policijski izvodi gospodarskih kaznenih djela moraju nekim svojim posebnostima adekvatno odgovoriti na posebnosti gospodarskog kriminaliteta kako bi se osiguralo učinkovito otkrivanje i kaznenih djela i počinitelja.

2. GOSPODARSKI KRIMINALITET

2.1. Pojam gospodarskog kriminaliteta

Pojam gospodarskog kriminaliteta opisuje heterogeni i iznimno širok spektar kaznenih djela.⁶ Budući da ne postoji zakonska definicija tog pojma te s

za kriminalno djelovanje. Sve je prisutnija pojava uske suradnje različitih kriminalnih skupina, koje se inače bave različitim kriminalnim djelatnostima, a koje izvrsno surađuju kad je to potrebno radi lakšeg ostvarenja određenih zajedničkih interesa. Dincher, Peter i Wagner, Harald: Organisierte Wirtschaftskriminalität (Kriminelle Firmenübernahme und Warenstoßbetrug), Kriminalistik, 5/02, str. 319-325.

² Zakon o kaznenom postupku (Narodne novine br. 110/97, 27/98, 58/99, 112/99, 58/02, 143/02, 178/04 i 115/06, dalje: ZKP) koristi se izrazom "predistražni", no smatramo da je izraz "pretkazneni" prikladniji, iako nije riječ o zakonskoj terminologiji, budući da se istraga, kao prvi stadij kaznenog postupka provodi tek u manjem broju slučajeva. Usp. Novosel, Dragan i Dundović, Darko, Suradnja državnog odvjetnika i policije u predistražnom (pretkaznenom) postupku, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 2/2006, str. 597 bilj. 1.

³ Zbog svoje složene strukture, pretkazneni postupak predstavlja ne samo najdinamičniju cjelinu prethodnog postupka već i kaznenog postupka u širem smislu uopće. Pavišić Berislav, Kazneni postupak u Republici Hrvatskoj: pogled na reformu iz 1997. godine s posebnim osvrtom na predistražni postupak i istragu, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 2/2000, str. 572.

⁴ Prema sistematizaciji Zakona o kaznenom postupku, predistražni postupak obuhvaća (1) kaznenu prijavu, (2) odlučivanje o kaznenom progону prema načelu svrhovitosti, (3) izvode kaznenih djela, (4) posebne izvode kaznenih djela privremenim ograničenjem ustavnih prava i sloboda te (5) hitne istražne radnje.

⁵ V. Krapac, Davor, Zakon o kaznenom postupku i drugi izvori hrvatskog kaznenog postupnog prava, VI., izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Narodne novine, Zagreb, 2006, str. 14.

⁶ *Novoselec* navodi kako su pojmovi gospodarska kaznena djela i gospodarski kriminalitet gotovo istoznačnice, uz razliku što se pojam gospodarska kaznena djela odnosi na kaznenoprav-

obzirom na spomenutu heterogenost kaznenih djela koja se uobičajeno smatraju gospodarskim, nailazimo na teškoće prilikom definiranja tog pojma.⁷ To se definiranje okvirno može učiniti metodom definiranja njegovih konstitutivnih elemenata (gospodarstva i kriminaliteta) te sintezom tih dvaju pojmova, pri čemu možemo zauzeti restriktivan ili ekstenzivan pristup definiranju tog pojma.⁸

Restriktivan pristup određuje gospodarski kriminalitet kao ukupnost kažnjivih radnji počinjenih u sferi upravljačkih, izvršiteljskih i nadzornih funkcija⁹ pri obavljanju gospodarskih djelatnosti u gospodarskim subjektima.

Ekstenzivan pristup određuje da gospodarski kriminalitet uključuje kažnjive radnje počinjene i u izvangospodarskim subjektima ako su one po-

ni aspekt te stoga pripada dogmatici kaznenog prava, dok se izraz gospodarski kriminalitet odnosi na kriminalitet kao društvenu pojavu te je stoga više kriminološke naravi. Novoselec, Petar, *Gospodarska kaznena djela*, Hrvatska pravna revija, br. 5/2001, str. 71. U ovom radu se, u skladu s navedenim, koriste oba pojma. Usp. Janovsky, Thomas, *Ermittlungen in Wirtschaftsstrafsachen - Teil 1*, *Kriminalistik*, br. 4/98, str. 269.

⁷ O "privrednom kriminalitetu", kako se u bivšem sustavu nazivao gospodarski kriminalitet, te njegovu čestom poistovjećivanju s "političkim kriminalitetom", razlozima za takvo poistovjećivanje te nedovoljnoj određenosti bića tih kaznenih djela usp. Horvatić, Željko i Cvitanović, Leo, *Politika suzbijanja kriminaliteta*, MUP RH, Zagreb, 1999, str. 199-200.

⁸ Među pojedinim zemljama i zakonodavstvima inače postoje velike razlike u pogledu toga što se sve smatra gospodarskim kaznenim djelima. Za noviji razvoj švicarskog gospodarskog kaznenog prava (te razmatranja nekih gospodarskih kaznenih djela navedenih u katalogu iz čl. 100^{quater} st. 2. švicarskog Kaznenog zakona) v. Lobsiger, Adrian, *Unternehmensstrafrecht und Wirtschaftskriminalität*, *Schweizerische Zeitschrift für Strafrecht*, br. 2/2005, str. 199.

⁹ *Papeš* navodi da je koncentracija funkcija jedan od osnovnih faktora koji uvjetuju način izvršenja privrednog kriminaliteta. "Pri razmatranju faktora oblika odnosa prema imovini utvrdili smo da čovjek dolazi na radnom mjestu u odnos prema imovini kroz tri vida: - upravljanje i rukovođenje (upravna funkcija), - kontroliranje (kontrolna funkcija), - izvršavanje (operativna funkcija). ... No, u praksi na radnim mjestima ne nailazimo na čiste funkcije. U pravilu prevladava jedna, ali imaju utjecaj i druge funkcije ili njihovi dijelovi. To je posljedica svrsishodne podjele rada, organizacionog prilagođavanja radnog mjesta radnom zadatku ili procesu rada. Posebno tome pridonosi rentabilnost, ekonomičnost, racionalnost, odnosno težnja ka smanjenju troškova. Spajanje raznih funkcija ili njihovih dijelova nazivamo koncentracijom funkcija. U praksi nailazimo na tri osnovna oblika koncentracije funkcija: - horizontalna koncentracija; - vertikalna koncentracija; - horizontalno-vertikalna ili potpuna koncentracija. Horizontalna koncentracija je oblik u kojem se spajaju istorodne funkcije iz grupe funkcija. ... Vertikalna koncentracija je oblik u kojem se na osnovnu funkciju iz jedne grupe veže funkcija ili njen dio iz druge grupe. ... Horizontalno-vertikalna koncentracija spajanje je svih funkcija ili dijelova iz svih funkcija. ... Koncentracija funkcija može biti različitog intenziteta, od neznatnog spajanja dijela funkcija, do spajanja čitavih grupa funkcija do totalne koncentracije. ... Koncentracija funkcije kao faktor utjecaja na način izvršenja ima za posljedicu: - sužavanje kontrolnog ili zaštitnog mehanizma; - proširivanje kriminalnih mogućnosti; - nastajanje novih oblika napada koji su isključivo rezultat koncentracije funkcija." *Papeš*, Dragutin, *Privredna kriminalistika*, RSUP SR Hrvatske, Zagreb, 1986, str. 33-34.

vezane s upravljanjem i raspolaganjem (gospodarenjem) imovinom u smislu ostvarivanja pravnih poslova u svezi s njome, odnosno u smislu promjena vezanih za njezin ekonomski ili pravni status.

Izvangospodarski subjekti u društveno-gospodarskom okruženju funkcioniraju kroz različite organizacijske oblike poput ministarstava, uprava, udruga, agencija, ureda, ustanova, fondova, registara, instituta, komora, inspektorata, klubova itd. Sve te institucije javnih službi odnosno udruge građana u svom funkcioniranju gospodare određenom imovinom (novcem, stvarima, pravima). U svezi s tim pojedinci te odgovorne ili službene osobe mogu počinuti neku nezakonitost u smislu stvaranja pravnih odnosa (prava i obveza) glede korištenja, stjecanja, otuđivanja, oštećivanja, opterećivanja ili poduzimanja drugih poslovnih aktivnosti vezanih za gospodarenje imovinom.¹⁰

2.2. Kaznena djela gospodarskog kriminaliteta i korupcije iz Kaznenog zakona te iz posebnog kaznenog zakonodavstva

Analogno tim poteškoćama pri određivanju pojma gospodarskog kriminaliteta postoje i određene poteškoće pri obuhvatu kaznenih djela koja se mogu smatrati gospodarskim. Iz praktičnih razloga, ovdje ćemo samo navesti koja kaznena djela iz Kaznenog zakona RH¹¹ (dalje: KZ) te iz posebnog kaznenog zakonodavstva pripadaju u područje rada Odjela za gospodarski kriminal i korupciju Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske.¹²

¹⁰ U praksi, kroz provođenje policijskih izvoda (kriminalističkih obrada), policijski službenici svojim postupanjem obuhvaćaju gospodarske subjekte iz svih segmenata gospodarskog sustava. Raznorodnost tih segmenata očituje se kroz najpoznatiju diobu društvenog djelovanja na četiri sektora (skupine srodnih djelatnosti kojima se zadovoljavaju određene vrste čovjekovih potreba). To su: primarni (poljoprivreda, šumarstvo, lov, ribolov); sekundarni (industrija i prijevoz*, skladišta i komunikacije); tercijarni (trgovina i bankarstvo, osiguranje, poslovi nekretninama); kvartarni (djelatnost državne uprave, istraživanje, obrazovanje, rekreativne i zabavne usluge i sl.). Raznolikost djelatnosti gospodarskih subjekata te s time povezana složenost postupanja policijskih službenika tijekom provođenja kriminalističkih obrada razvidna je i u Nacionalnoj klasifikaciji djelatnosti (NN br 52/03) – s nazivima područja, odjeljaka, skupina i razreda gospodarskih i drugih djelatnosti.

¹¹ Kazneni zakon, Narodne novine br. 110/97, 27/98, 50/00, 129/00, 51/01, 105/04, 84/05 i 71/06.

¹² Gospodarska kaznena djela mogu se podijeliti po više kriterija.. *Novoselec* uspostavlja podjelu na: 1) kaznena djela počinjena u korist fizičkih osoba, 2) kaznena djela počinjena u korist pravnih osoba, 3) kaznena djela počinjena na štetu pravne osobe te 4) atikorupcijska kaznena djela. V. Novoselec, *op. cit.* (bilj. 6.), str. 74-85. Za odnos (dis)kontinuiteta gospodarskih kaznenih djela iz KZ s kaznenim djelima iz KZ RH i OKZ v. Kos, Damir, Kaznenopravna odgovornost za kaznena djela gospodarskog kriminaliteta, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, br. 2/2000, str. 384-387.

Kaznena djela iz Kaznenog zakona u nadležnosti Odjela za gospodarski kriminalitet i korupciju raspoređena su u osam glava, a ima ih 55 od ukupno 305 kaznenih djela, koliko sadržava KZ.

Glava XI. Kaznena djela protiv slobode i prava čovjeka i građanina:

- članak 114. *Povreda prava na rad i drugih prava iz rada*
- članak 115. *Povreda prava na zdravstvenu i invalidsku zaštitu*

Glava XIII. Kaznena djela protiv vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom

- članak 183. *Neovlašteno odašiljanje*

Glava XIV. Kaznena djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa

- članak 197.a *Dječja pornografija na računalnom sustavu ili mreži*

Glava XVII. Kaznena djela protiv imovine

- članak 223. *Povreda tajnosti, cjelovitosti i dostupnosti računalnih podataka, programa ili sustava*
- članak 223.a *Računalno krivotvorenje*
- članak 224.a *Računalna prijevара*
- članak 226. *Zloupорaba čekа i kreditne kartice*
- članak 227. *Zloupорaba povjerenja*
- članak 228. *Povreda tuđih prava*
- članak 229. *Povreda prava autora ili umjetnika izvođača*
- članak 230. *Nedozvoljena uporaba autorskog djela ili izvedbe umjetnika izvođača*
- članak 231. *Povreda prava proizvođitelja zvučne ili slikovne snimke i prava u svezi s radiodifuzijskim emisijama*
- članak 232. *Povreda prava iz prijavljenog ili zaštićenog izuma*
- članak 233. *Lihvarski ugovor*

Glava XVII. Kaznena djela protiv zdravlja ljudi

- članak 247. *Proizvođnja i stavljanje u promet škodljivih živežnih namirnica*
- članak 248. *Nesavjesni pregled mesa za prehranu*
- članak 252.a *Protupravna gradnja*
- članak 261.a *Protupravna eksploatacija rudnog blaga*

Glave XXI. Kaznena djela protiv sigurnosti platnog prometa i poslovanja

- članak 278. *Krivotvorenje znakova za obilježavanje robe, mjera i utega*
- članak 279. *Prikrivanje protuzakonito dobivenog novca*

- *članak 280. Povreda ravnopravnosti u obavljanju gospodarske djelatnosti*
- *članak 281. Pogodovanje vjerovnika*
- *članak 282. Zlouporaba stečaja*
- *članak 283. Zlouporaba u postupku stečaja*
- *članak 284. Obmanjivanje kupaca*
- *članak 285. Povreda prava industrijskog vlasništva i neovlaštena uporaba tuđe tvrtke*
- *članak 286. Utaja poreza i drugih davanja*
- *članak 287. Povreda obveze vođenja trgovačkih i poslovnih knjiga*
- *članak 288. Stvaranje monopolističkog položaja na tržištu*
- *članak 289. Nelojalna konkurencija u vanjskotrgovinskom poslovanju*
- *članak 291. Nesavjesno gospodarsko poslovanje*
- *članak 292. Zlouporaba ovlasti u gospodarskom poslovanju*
- *članak 293. Prijevara u gospodarskom poslovanju*
- *članak 294. Sklapanje štetnog ugovora*
- *članak 294.a Primanje mita u gospodarskom poslovanju*
- *članak 294.b Davanje mita u gospodarskom ili drugom poslovanju*
- *članak 295. Izdavanje i neovlašteno pribavljanje poslovne tajne*
- *članak 296. Nedožvoljena proizvodnja*
- *članak 297. Nedožvoljena trgovina*
- *članak 298. (st. 1. i 3.) Izbjegavanje carinskog nadzora*

Glava XXIII. Kaznena djela protiv vjerodostojnosti isprava

- *članak 312. Krivotvorenje službene isprave*
- *članak 313. Posebni slučajevi krivotvorenja isprave*
- *članak 316. Izdavanje i uporaba neistinite liječničke ili veterinarske svjedodžbe*

Glava XXIV. Kaznena djela protiv službene dužnosti

- *članak 337. Zlouporaba položaja i ovlasti*
- *članak 338. Zlouporaba obavljanja dužnosti državne vlasti*
- *članak 339. Nesavjestan rad u službi*
- *članak 343. Protuzakonito posredovanje*
- *članak 344. Prijevara u službi*
- *članak 345. Pronevjera*
- *članak 346. Neovlaštena uporaba*
- *članak 347. Primanje mita*
- *članak 348. Davanje mita*
- *članak 350. Protuzakonita naplata i isplata*
- *članak 351. Odavanje službene tajne*

U navedenim kaznenim djelima opisani su pojavni oblici i načini izvršenja delikata gospodarskog kriminaliteta iz domene Kaznenog zakona. Fenomenologija zabranjenih ponašanja odnosno kažnjivih radnji upućuje na sve bitne okolnosti počinjenja kaznenog djela pa sukladno tome i na mogućeg počinitelja.¹³

Posebno formalno svojstvo počinitelja zakonodavac propisuje u 14 od 55 navedenih gospodarskih kaznenih djela (*delicta propria*), dok u preostalim kaznenim djelima (41) počinitelj može biti svaka osoba (*delicta communia*).

Tablica 2.1.

Delicta propria gospodarskog kriminaliteta iz Kaznenog zakona

POSEBNO SVOJTVO POČINITELJA	ČLANCI KZ-a	BROJ KAZNENIH DJELA
Odgovorna osoba ¹⁴	291., 292., 293., 294. a	4
Službena ili odgovorna osoba ¹⁵	312., 337., 338., 339., 344., 347., 350.	7
Zastupnik pravne ili fizičke osobe	289.	1
Veterinar	248.	1
Doktor medicine, doktor stomatologije ili veterinar	316.	1
	UKUPNO KAZNENIH DJELA	14

¹³ Uzroci kažnjivih ponašanja počinitelja gospodarskih kaznenih djela su mnogobrojni i složeni, a u kriminologiji se nazivaju kriminogenim faktorima. Oni proizlaze iz osobe počinitelja kao i iz njegove društvene okoline. Kod te vrste kaznenih djela profesija počinitelja bitan je kriminogeni faktor koji implicira vrstu i oblik počinjenja kaznenog djela.

¹⁴ Članak 89. st. 7. KZ: Odgovorna osoba je u smislu ovoga Zakona osoba kojoj je povjeren određeni djelokrug poslova iz područja djelovanja pravne osobe, državnog tijela i tijela lokalne samouprave i uprave i tijela lokalne samouprave.

¹⁵ Članak 89. st. 3. KZ: Službena osoba kad je ona označena kao počinitelj kaznenog djela je izabrani ili imenovani dužnosnik u predstavničkom tijelu, državni dužnosnik i službenik koji obavlja službene poslove u tijelima državne uprave, lokalne samouprave i uprave, jedinici lokalne samouprave, tijelima sudbene vlasti, u Ustavnom sudu Republike Hrvatske, Državnom odvjetništvu, Državnom pravobraniteljstvu ili Pučkom pravobraniteljstvu Republike Hrvatske, Uredu predsjednika Republike, tijelu, uredu i stručnoj službi Vlade Republike Hrvatske i Sabora Republike Hrvatske, nositelj pravosudne dužnosti, sudac Ustavnog suda Republike Hrvatske, državni odvjetnik Republike Hrvatske i njegovi zamjenici, državni pravobranitelj Republike Hrvatske i njegovi zamjenici, pučki pravobranitelj Republike Hrvatske i njegovi zamjenici te javni bilježnik.

I neka kaznena djela iz posebnog kaznenog zakonodavstva svrstavaju se u domenu gospodarskih kaznenih djela odnosno u domenu linije rada gospodarskog kriminaliteta i korupcije.

Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima¹⁶

- članak. 188. *Povreda prava distributera enkriptiranog satelitskog signala*

Zakon o računovodstvu¹⁷

- članak 21. *Neistinito iskazivanje stanja imovine, obveza, prihoda i rashoda u financijskim izvještajima*

Zakon o strateškim robnim zalihama¹⁸

- članak 27. *Neovlašteno raspolaganje ili promjena namjene robe za koju je sklopljen ugovor o uskladištenju robe iz robnih zaliha*

Zakon o deviznom poslovanju¹⁹

- članak 75. *Nedopušteno bavljenje kupnjom, prodajom, davanjem ili uzimanjem strane gotovine u zajam i dr.*
- članak 76. *Sklapanje ugovora, organiziranje posla ili na drugi način ostvarivanje za pravnu osobu kupnje, prodaje ili pozajmljivanja strane gotovine i dr.*

Zakon o trgovačkim društvima²⁰

- članak 624. *Davanje netočnih podataka*
- članak 625. *Netočno prikazivanje imovinskog stanja*
- članak 626. *Povreda dužnosti u slučaju gubitka, prezaduženosti ili nesposobnosti za plaćanje*
- članak 627. *Netočno izdavanje ili krivotvorenje potvrda o polaganju dionica*
- članak 628. *Povreda dužnosti da se daje izvješće*
- članak 629. *Povreda dužnosti čuvanja tajne*

Zakon o tržištu vrijednosnih papira²¹

- članak 149. *Neovlašteno korištenje i odavanje povlaštenih informacija*
- članak 150. *Manipuliranje tržištem i širenje neistinitih informacija*

¹⁶ Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima, Narodne novine br. 167/03 i 79/07.

¹⁷ Zakon o računovodstvu, Narodne novine br. 146/05.

¹⁸ Zakon o strateškim robnim zalihama, Narodne novine br. 87/02.

¹⁹ Zakon o deviznom poslovanju, Narodne novine br. 96/03, 140/05 i 132/06.

²⁰ Zakon o trgovačkim društvima, Narodne novine br. 111/93, 34/99, 121/99, 52/00-USRH, 118/03.

²¹ Zakon o tržištu vrijednosnih papira, Narodne novine br. 84/02.

- *članak 150.a Usklađeno djelovanje radi stjecanja protupravne materijalne ili financijske koristi*
- *članak 151. Navođenje neistinitih podataka u prospektu i njegova nedopuštena distribucija*
- *članak 152. Nedopušteno uvrštenje vrijednosnih papira*
- *članak 153. Prikrivanje vlasništva*
- *članak 154. Nedopuštena trgovina vrijednosnim papirima*

Razlozi tretiranja upravo navedenih kaznenih djela kao takvih koji pripadaju domeni gospodarskog kriminaliteta i korupcije proizlaze iz kombinacije kaznenopravnih i kriminalističkih kriterija prosuđivanja karaktera pojedinog kaznenog djela.

Kaznenopravni kriteriji (zaštićeno pravno dobro, svojstva počinitelja) obuhvatili bi ona kaznena djela koja se izravno odnose na počinitelje iz sfere gospodarstva, što bi bilo sukladno odrednicama prije naznačenog restriktivnog pristupa definiranju gospodarskog kriminaliteta.

Kriminalistički kriteriji (način izvršenja, metode otkrivanja) proširuju opseg kaznenih djela koja se mogu tretirati gospodarskim jer obuhvaćaju i ona specifična kaznena djela iz izvangospodarske sfere koja karakteriziraju elementi opisani u ekstenzivnoj definiciji gospodarskog kriminaliteta.

Naznačena selekcija kaznenih djela svrstanih u domenu gospodarskog kriminaliteta i korupcije uvjetovana je i postojanjem dvaju specijalističkih odsjeka formiranih unutar Odjela gospodarskog kriminaliteta i korupcije MUP-a. To su Odsjek za zaštitu intelektualnog vlasništva i kompjuterski kriminalitet te Odsjek za korupciju.

2.3. Specifičnosti gospodarskog kriminaliteta

Gospodarski kriminalitet po nekim se svojim obilježjima razlikuje od ostalih vrsta kriminaliteta. Navodimo neke razloge za takvu tvrdnju:

- prikrivenost (“tamna brojka”) – kazneno djelo i počinitelj u vrijeme izvršenja najčešće su neotkriveni odnosno nepoznati. Kazneno djelo je infiltrirano u redovito i regularno poslovanje, a počiniteljevo ponašanje je normalno i uobičajeno.
- vremenski razmak – od trenutka počinjenja kaznenog djela do uočavanja, tj. detektiranja, u pravilu prolazi dulje vrijeme. Često protekne od nekoliko mjeseci do više godina. Razlozi za to su netransparentnost posljedice kaznenog djela, neprijavljivanje oštećenika ili trećih osoba, nedostatak razina otkrivačke djelatnosti redarstvenih vlasti i dr.
- stručnost počinitelja – počinitelji su često visokoeducirane osobe, stručnjaci, profesionalci, poduzetnici, menadžeri, gospodarstvenici, koji su

nositelji poslovne djelatnosti te posjeduju specifična znanja i vještine u vezi s gospodarskim poslovanjem i pravnim okvirima djelatnosti kojom se bave.²²

- složenost – gospodarstvo je specifična domena ljudskog djelovanja, gospodarski tokovi su kompleksni, pa je i gospodarski kriminalitet specifičan i složen. Raznolikost i opsežnost pravne regulative koja determinira okvire djelovanja gospodarskih subjekata posljedično dovodi i do pojave kompliciranih modusa operandi gospodarskih delikata.²³
- organiziranost – sprega visokopozicioniranih pojedinaca iz gospodarskog, društvenog i političkog života zajednice koji, zlorabeći svoje položaje i društvene utjecaje, čine posebno opasne oblike kriminaliteta (tzv. “kriminal bijelog ovratnika”).²⁴
- masovnost – gospodarski kriminalitet relativno je frekventna pojava u hrvatskom društvu. Na godišnjoj razini, u prosjeku, policija podnese prijave protiv oko 3.000 počinitelja zbog sumnje u počinjenje oko 7.000 kaznenih djela gospodarskog kriminaliteta. Gospodarska kaznena djela sudjeluju s oko 8-9% u ukupnom kriminalitetu Republike Hrvatske.
- protupravna imovinska korist – (odnosno prouzročena šteta) znatno je veće vrijednosti od imovinske koristi/štete klasičnog kriminaliteta.²⁵ Ne-

²² V. Janovsky, Thomas, *op. cit.* (bilj. 6), str. 269.

²³ Složenost modusa operandi te činjeničnog stanja kaznenih djela gospodarskog kriminaliteta uzrokuje probleme i u kasnijim fazama kaznenog postupka. Primjerice, potreban je osobit oprez prilikom eventualnog mijenjanja činjeničnog stanja i pravne kvalifikacije u presudi budući da se u nekim poredbenim pravnim sustavima upravo kod tih kaznenih djela dosta često utvrđuju povrede objektivnog identiteta presude i optužbe. Opširnije: Greiner, Georges, *Akkusationsprinzip und Wirtschaftsstrafsachen*, Schweizerische Zeitschrift für Strafrecht, 1/2005, str. 102.

²⁴ Upravo iz tog razloga nužna je uska suradnja između policijskih službenika linije rada gospodarskog i organiziranog kriminaliteta. Berthel Ralph, *Wirtschaftskriminalität in Deutschland*, u: Kühne, Eberhard (Hrsg.), *Bekämpfung der Wirtschaftskriminalität, Aktuelle Aufgaben für Ausbildung und Strafverfolgung; Referate der Arbeitstagung vom Oktober 2003 in Rothenburg/OL.*, Fachhochschule für Polizei Sachsen, 2004, str. 4.

²⁵ Za štete od gospodarskog kriminaliteta u Hrvatskoj v. *infra*, poglavlje 5. Statistički podaci o gospodarskom kriminalitetu u RH.

Kao poredbeni primjer navodimo procjenu šteta u SR Njemačkoj 1997. godine. Prema procjenama njemačke Savezne porezne uprave, samo od poreznog kriminaliteta (uglavnom utaje poreza) državni proračun te je godine izgubio oko 150 milijardi tadašnjih njemačkih maraka. Ako štetama od poreznog kriminaliteta pribrojimo i gubitak nastao prijevarom pri ulaganju kapitala te subvencioniranju pojedinih subjekata, šteta se penje na 200 milijardi, a ako tome pribrojimo i ogromne štete od gospodarskog kriminaliteta na štetu okoliša (što se smatra posebnim slučajem gospodarskog kriminaliteta, iznos se penje na 1.000 milijardi tadašnjih maraka. See, Hans, *Wirtschaftsverbrechen – Gefahr für Sozialstaat und Demokratie*, u: See, Hans/Spoo, Eckart (Hrsg.), *Wirtschaftskriminalität - kriminelle Wirtschaft*, Distel Verlag, Heilbronn, 1997, str. 23.

gativne posljedice, osim oštećene fizičke ili pravne osobe, reflektiraju se na gospodarski sustav kao i na širu društvenu zajednicu.²⁶

- prilagodljivost i inventivnost počinitelja - gospodarski kriminal je područje s iznimno velikim potencijalom inovacija, mijenjanja načina izvršavanja radnje kaznenih djela te prilagođivanja novim okolnostima, izmjenama propisa i razvoju tehničkih sredstava, što iznimno otežava njegovo otkrivanje i dokazivanje.²⁷
- imovinski status okrivljenika koji donosi bolje mogućnosti obrane (putem angažiranja više branitelja te neformalnog istraživanja činjeničnog stanja što bismo mogli karakterizirati kao neformalnu, "privatnu istragu" obrane²⁸)
- u velikom broju slučajeva nepostojanje "klasičnog" oštećenika, primjerice kod nekih slučajeva korupcijskih kaznenih djela, što otežava otkrivanje i dokazivanje.²⁹

²⁶ O iznimno štetnim posljedicama gospodarskog kriminaliteta za cijelo društvo, osobito za sposobnost države da ostvaruje svoju socijalnu funkciju, v. *ibid.*, str. 22. Kos ističe da gospodarski kriminal nastoji svu moguću vrijednost koja kola gospodarskim tokovima kao kapital koji pokreće čitavo društvo, mimo sustava i kontrole, zadržati pretežito samo za sebe. Kos, Damir, *op. cit.* (bilj. 12), str. 381-382. S druge strane, Berthel ističe kako je opasnost od gospodarskog kriminaliteta jednaka opasnosti od organiziranog kriminaliteta, pa bi takav zaključak trebao imati odraza i na uređenje zakonodavnog okvira borbe protiv tih dviju vrsta kriminaliteta; to naravno ne znači doslovno preslikavanje zakonodavnih rješenja i mogućnosti borbe protiv organiziranog kriminaliteta na gospodarski kriminalitet, već njihovo prilagođivanje posebnostima te vrste kriminaliteta. Berthel, Ralph, *op. cit.* (bilj. 24), str. 7. No, pritom valja biti iznimno oprezan i prije značajnog proširenja ovlasti državnih tijela u borbi protiv organiziranog i gospodarskog kriminaliteta pažljivo odvagnuti je li takav potez zaista nužan. Ako odgovor na to pitanje bude pozitivan, prilikom propisivanja takvih mjera posebno je pažljivo osmisliti kontrolne mehanizme kako ne bi došlo do zlouporabe tih iznimno učinkovitih mjera.

²⁷ Lindemann, Michael, Strukturelle Probleme der strafrechtlichen Aufarbeitung von Wirtschaftskriminalität, *Kriminalistik*, 59, br. 8-9/2005, str. 507. Gospodarski kriminalitet slijedi u svom sadašnjem izrazu razvojne trendove suvremenog informacijskog društva te se počinitelji tih kaznenih djela odlikuju iznimno brzim usvajanjem novih tehnologija i njihovom primjenom u svrhu počinjenja djela, međusobne komunikacije i dr. Usp. Berthel, Ralph, *op. cit.* (bilj. 24), str. 3-5.

²⁸ Sve navedeno navodi neke autore na isticanje zaključka kako je potpuno nerealistično očekivati od državnih tijela koja sudjeluju u suzbijanju kriminala (što vrijedi i za policijske izvode) rješavanje svih ili velike većine slučajeva u tom području kriminaliteta. Određeni problemi policijskih izvoda gospodarskih kaznenih djela te istraživanja i dokazivanja tih kaznenih djela u kaznenom postupku imaju svoje ishodište u upitnoj mogućnosti pravnog sustava da upravlja i kontrolira iznimno složene strukture modernog gospodarskog života, budući da su granice između kriminalnih radnji i dopuštenih poslovnih transakcija sve teže uočljive. Lindemann, *op. cit.* (bilj. 27), str. 508.

²⁹ Berthel Ralph, *op. cit.* (bilj. 24), str. 5. Pored toga, često je oštećen i državni proračun, (npr. kazneno djelo utaje poreza i drugih davanja), što je također, što se tiče prijavljivanja, nepovoljnija situacija nego kad je oštećenik fizička osoba.

Navedene specifičnosti (suvremenog) gospodarskog kriminaliteta nameću adekvatan pristup policije u suzbijanju odnosno otkrivanju te dokazivanju takvih kaznenih djela. Policija stalno prati, evidentira i analizira gospodarske kriminalne događaje radi što cjelovitijeg detektiranja intenziteta, karakteristika, konstanti, indikatora, rizika te ostalih bitnih okolnosti i pretpostavki počinjenja te vrste kaznenih djela. Ispravan i sveobuhvatan analitički pristup omogućuje bolje razumijevanje fenomenologije (pojavnih oblika) i etiologije (uzroka počinjenja) gospodarskih kaznenih djela te njihovo učinkovitije otkrivanje i uspješnije procesuiranje.³⁰

3. KRIMINALISTIČKA OBRADA KAZNENIH DJELA GOSPODARSKOG KRIMINALITETA

3.1. Policija, pojam i ustroj

Policija je javna služba Ministarstva unutarnjih poslova koja građanima pruža zaštitu njihovih temeljnih ustavnih prava i sloboda i zaštitu drugih vrijednosti zaštićenih Ustavom RH, postupajući u skladu sa zakonskim i drugim pozitivnim pravnim propisima.³¹

³⁰ U praksi postupanja policijskih službenika odjela za gospodarski kriminalitet utvrđeno je da su za pojedine gospodarske djelatnosti karakteristična pojedina kaznena djela. Na ovom mjestu navest ćemo samo neka kaznena djela koja se često čine u bankarskom poslovanju te u industriji i proizvodnji.

U bankarskim institucijama česta su kaznena djela, primjerice, krivotvorenja isprave i službene isprave u kombinaciji s kaznenim djelom prijevare (npr. lažno prikazivanje statusa i kreditne sposobnosti za dobivanje kreditnih sredstava od banaka te nepodmirivanje dugovanja za preuzete novčane obveze prema bankama), zatim kaznena djela zlouporabe položaja i ovlasti (npr. zaposlenici banke iskorištavaju svoj položaj i ovlasti, prekoračuju granice propisanih ovlasti ili propuštaju obavljanje dužnosti te primjerice uz krivotvorenje službenih isprava pribavljaju korist sebi pri tome oštećujući klijente odnosno banku), pa kaznena djela zlouporaba čeka i kreditne kartice (npr. klijenti banke koji se kao korisnici navedenih instrumenata plaćanja njima koriste u iznosima za koje nemaju pokriće, čime, ostvarujući sebi korist, čine štetu banci).

U industriji i proizvodnji česta su kaznena djela, primjerice, prijevare u gospodarskom poslovanju (npr. predstavnici gospodarskih subjekata uporabom nenaplativih instrumenata plaćanja dovode u zabludu predstavnike drugih pravnih osoba da im isporuče robu s odgodom plaćanja, a ona se potom nikad ne plati niti se zbog nelikvidnosti i insolventnosti može naplatiti), zatim kaznena djela zlouporabe ovlasti u gospodarskom poslovanju (npr. odgovorne osobe u pravnim osobama lažno prikazuju činjenice o svom poslovanju, nenamjenski troše sredstva, uskraćuju dužna sredstva prema proračunu i fondovima itd. sve s ciljem da pribave korist svojoj tvrtki oštećujući pritom druge pravne osobe ili državu), pa kaznena djela izbjegavanja carinskog nadzora (npr. prijenos robe preko carinske crte izbjegavajući mjere carinskog nadzora), kaznena djela u svezi s povredom intelektualnog vlasništva (npr. prodaja robe s krivotvorenom robnom markom, distribucija piratskih medija s glazbenim, video ili softverskim sadržajem i sl.).

³¹ Čl. 2. Zakona o policiji, Narodne novine br. 129/00.

Radi učinkovite borbe protiv kriminala, potrebno je ostvariti specijalizaciju unutar državnih tijela koja sudjeluju u suzbijanju kriminaliteta.³² Organizacijski, unutar policije, specijalizacija je provedena kako na nacionalnoj, tako i na regionalnoj razini. Na nacionalnoj razini, u okviru Ravnateljstva policije, unutar kriminalističke policije, kao dijela policije zaduženog za otkrivanje kaznenih djela i počinitelja, ustrojen je Odjel gospodarskog kriminaliteta i korupcije³³ (u okviru kojeg su ustrojena i dva odsjeka: Odsjek za kompjuterski kriminalitet i zaštitu intelektualnog vlasništva i Odsjek za korupciju). Na regionalnoj razini, u policijskim upravama (kojih je 20 u Republici Hrvatskoj) postoje odjeli, odsjeci ili grupe gospodarskog kriminaliteta koji se na regionalnoj razini bave tom problematikom, uz međusobnu suradnju kao i uz koordinaciju Odjela gospodarskog kriminaliteta i korupcije u Ravnateljstvu policije.³⁴

³² Preporuka R (96)8 Ministarskog odbora Vijeća Europe o kriminalnoj politici u Europi u doba promjena (od 5. rujna 1995.) traži od država članica, uz ostalo da u okviru svoje koherentne i racionalne kriminalne politike prilagode sustav svojeg kaznenog pravosuđa u pogledu gospodarskih kaznenih djela “učinkovitim postupanjem sa složenijim poslovnim transakcijama kojima se prikrivaju gospodarska kaznena djela ili ih same predstavljaju”, da se istražna tijela i tijela kaznenog progona “posebno izobrazu”, da se gospodarska kaznena djela sude pred “specijaliziranim vijećima”, da se kaznenim postupcima za ta djela prilagode norme o zastari, dokazima, bankovnoj tajni, vrstama i mjeri kaznenih sankcija, kao i da se uvede (kaznena) odgovornost kolektivnih tijela. Cit. prema: Krapac, D., *op. cit.* (bilj. 5), str. 15.

U sustavu državnog odvjetništva specijalizacija je ostvarena osnivanjem Ureda za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminala 2001. godine, kao posebnog državnog odvjetništva nadležnog i za progon počinitelja kaznenih djela korupcije i organiziranog kriminaliteta. No valja istaknuti kako se nadležnost Ureda ne poklapa sasvim s nadležnošću linije rada Odjela za gospodarski kriminalitet i korupciju MUP-a RH; naime, Ured je nadležan i za neka negospodarska kaznena djela, dok je istovremeno Odjel nadležan za neka kaznena djela za koja Ured nema nadležnost. U pogledu specijalizacije sudova za suđenje gospodarskih kaznenih djela vrijedi sve što je istaknuto za državno odvjetništvo: sudovi nadležni za suđenje po ZUSKOK-u u pravilu sude u postupcima za takva kaznena djela, no ne uvijek. U Hrvatskoj ne postoje, za razliku od nekih poredbenih pravnih sustava, posebni sudovi ili sudska vijeća koji bi sudili samo za gospodarska kaznena djela. Takva vijeća postoje, primjerice, u njemačkom pravu, prema § 74. c Zakona o ustrojstvu sudova (das Gerichtsverfassungsgesetz, GVG), tzv. Wirtschaftsstrafkammern. Cit. prema: Janovsky, Thomas, *op. cit.* (bilj. 6), str. 269.

³³ Budući da se i koruptivna kaznena djela, u većini sistematizacija, smatraju dijelom gospodarskog kriminaliteta u širem smislu te budući da je spomenuti Odjel nadležan i za koruptivna kaznena djela, kad se u nastavku teksta spominje gospodarski kriminalitet, misli se na gospodarski kriminalitet u širem smislu koji obuhvaća i koruptivna kaznena djela.

³⁴ Odjel za gospodarski kriminalitet i korupciju Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske daje poseban prioritet rješavanju određenih potkategorija gospodarskih kaznenih djela: ekonomski kriminalitet (proizvodnja, trgovina, usluge), financijski kriminalitet (financijske usluge), korupcija, financijske istrage, pranje novca, kompjuterski kriminalitet, intelektualno vlasništvo, tzv. siva ekonomija, međunarodne obveze i aktivnosti.

3.2. Pojam izvida kaznenih djela; pojam kriminalističke obrade; međuodnos tih pojmova

Izvidi kaznenih djela su radnje i mjere otkrivanja i prikupljanja podataka o kaznenom djelu za koje se progoni po službenoj dužnosti, eventualnom počinitelju i njegovoj krivnji te drugim okolnostima od koristi za uspješno vođenje kaznenog postupka.³⁵ Izvidi kaznenih djela središnji su i najdinamičniji dio predistražnog postupka, a prema njihovoj naravi riječ je o heurističkim kriminalističkim radnjama.³⁶

Izvide kaznenih djela čine radnje policije i/ili državnog odvjetništva (iznimno i nekih drugih tijela)³⁷ koje se poduzimaju prije formalnog početka kaznenog postupka. Njihova je svrha ili povišenje vjerojatnosti o počinjenju kaznenog djela s osnova sumnje (koje moraju postojati da bi se započelo s izvidima) na osnovanu sumnju (što je razina vjerojatnosti potrebna za poduzimanje kaznenog progona od ovlaštenog tužitelja i donošenje odluke o pokretanju postupka ako se sud složi sa zahtjevom ovlaštenog tužitelja) ili utvrđenje da osnove sumnje o počinjenju kaznenog djela nisu utemeljene.

Državnoodvjetnički izvidi propisani su u čl. 174. ZKP. Praktično najvažniji oblik državnoodvjetničkih izvida naveden je u stavku 4. u kojem je propisana ovlast državnog odvjetnika da može u svrhu prikupljanja potrebnih obavijesti pozvati podnositelja kaznene prijave, osumnjičenika i druge osobe za izjave kojih smatra da mogu pridonijeti ocjeni o vjerodostojnosti navoda u prijavi. Iako se takvi državnoodvjetnički izvidi sve više koriste u praksi³⁸ te iako državni odvjetnik ima zakonsku mogućnost provođenja i drugih oblika izvida,³⁹

³⁵ Krapac, Davor, *op. cit.* (bilj. 5), str. 293.

³⁶ Pavišić Berislav, *op. cit.* (bilj. 3), str. 588.

³⁷ Riječ je o ovlasti zapovjednika broda, navedenoj u čl. 177.a ZKP, da pod uvjetima i na način predviđen posebnim zakonom (Pomorskim zakonikom i Zakonom o plovidbi unutarnjim vodama) provodi izvide kaznenog djela počinjenog na hrvatskom pomorskom brodu ili hrvatskom brodu unutarnje plovidbe. Stoga se takve izvidne radnje nazivaju "izvidne radnje iz nužde" za razliku od "redovitih izvida" policije i državnog odvjetništva.

³⁸ Istraživanje primjene čl. 174. st. 4. ZKP provedeno na Općinskom državnom odvjetništvu u Splitu koje je obuhvatilo podatke za četiri godine, od 2000. do 2003., pokazalo je da se taj oblik državnoodvjetničkih izvida najviše primjenjuje kod kaznenih djela prijevare, zlouporabe opojnih droga (čl. 173. st. 1. KZ) te povrede dužnosti uzdržavanja. V. Krstulović, Antonija, Uloga državnog odvjetnika u suvremenom prethodnom postupku, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, br. 1/2004, str. 81-110.

³⁹ Čl. 174. st. 2. ZKP navodi: Ako državni odvjetnik iz same prijave ne može ocijeniti jesu li vjerodostojni navodi prijave ili ako podaci u prijavi ne daju dovoljno osnove da može odlučiti hoće li zahtijevati provođenje istrage ili ako je do državnog odvjetnika samo dopro glas da je počinjeno kazneno djelo, a osobito ako je počinitelj nepoznat, državni će odvjetnik, *ako to ne može poduzeti sam* ili preko drugih tijela, zahtijevati od redarstvenih vlasti da prikupe potrebne obavijesti i poduzmu druge mjere radi otkrivanja kaznenog djela i počinitelja.

možemo zaključiti da provođenje izvida u najvećoj mjeri i dalje ostaje djelatnost policije.⁴⁰

Policijski poslovi utvrđeni Zakonom o policiji (dalje: ZOP) navedeni su u čl. 3. tog zakona. Sprječavanje i otkrivanje kaznenih djela, traganje za počiniteljima kaznenih djela te njihovo dovođenje nadležnim tijelima – poslovi su (primarno) iz nadležnosti kriminalističke policije.⁴¹

Člankom 177. st. 1. Zakona o kaznenom postupku⁴² (dalje: ZKP) redarstvenim vlastima (policiji) propisana je dužnost poduzimanja potrebnih mjera da se pronađe počinitelj kaznenog djela, da se počinitelj ili sudionik ne sakrije ili ne pobjegne, da se otkriju i osiguraju tragovi kaznenog djela i predmeti koji mogu poslužiti pri utvrđivanju činjenica te da se prikupe sve obavijesti koje bi mogle biti od koristi za uspješno vođenje kaznenog postupka – ako prethodno postoje osnove sumnje da je počinjeno kazneno djelo za koje se progoni po službenoj dužnosti.

Radi ispunjenja navedenih zadaća, u stavku 2. nabrojene su određene mjere i radnje koje je policija ovlaštena poduzimati s ciljem utvrđivanja relevantnih činjenica i okolnosti. Naznačene aktivnosti policije kao i druge mjere i radnje sadržane i opisane u člancima 177.-179. ZKP predstavljaju policijske izvode kaznenih djela. Ista policijska postupanja nazivaju se još i kriminalističkom obradom.

Kriminalistička obrada i izvodi kaznenih djela, načelno govoreći, istoznačni su pojmovi. Međutim, kriminalističku obradu u širem smislu možemo razumjeti kao kriminalistički proces koji obuhvaća izvode kaznenih djela kao jednu od svojih faza.

Uvažavajući zakonima utvrđene policijske poslove i dužnosti te ovlasti, moguće je zaključiti da policijski izvodi odnosno kriminalistička obrada predstavljaju, od strane policije provedeno, po službenoj dužnosti ili na temelju zahtjeva državnog odvjetnika, plansko osmišljavanje i organizirano provođenje potrebnih mjera i radnji sa svrhom otkrivanja počinjenja kaznenog djela, pronalaženja počinitelja kaznenog djela, sprječavanja skrivanja ili bijega počinitelja ili sudionika, otkrivanja i osiguranja tragova kaznenog

⁴⁰ Stoga možemo kazati kako izvode kaznenih djela poduzimaju redarstvene vlasti, a državno odvjetništvo može se pojaviti kao izvidno tijelo radi ocjene vjerodostojnosti navoda o kaznenoj prijavi, sukladno čl. 174. st. 4. ZKP. Budući da se pretprocesna djelatnost otkrivanja kaznenih djela i pronalaženja počinitelja obavlja po pravilima kriminalističkih istraživanja, redarstvene vlasti i njihove posebne kriminalističke službe nezaobilazno su tijelo u obavljanju tih djelatnosti. Ljubanović, Vladimir, Državno odvjetništvo – pitanja položaja i zadataka po novom ZKP-u, s posebnim naglaskom na iskustva prakse, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, br. 2/2000, str. 687.

⁴¹ Čl. 3. t. 3. i 4. ZOP.

⁴² Čl. 177. ZKP izmijenjen je Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku iz 2002. godine, Narodne novine br. 58/02.

djela i predmeta koji mogu poslužiti pri utvrđivanju činjenica te prikupljanje svih obavijesti koje bi mogle biti od koristi za uspješno vođenje kaznenog postupka.

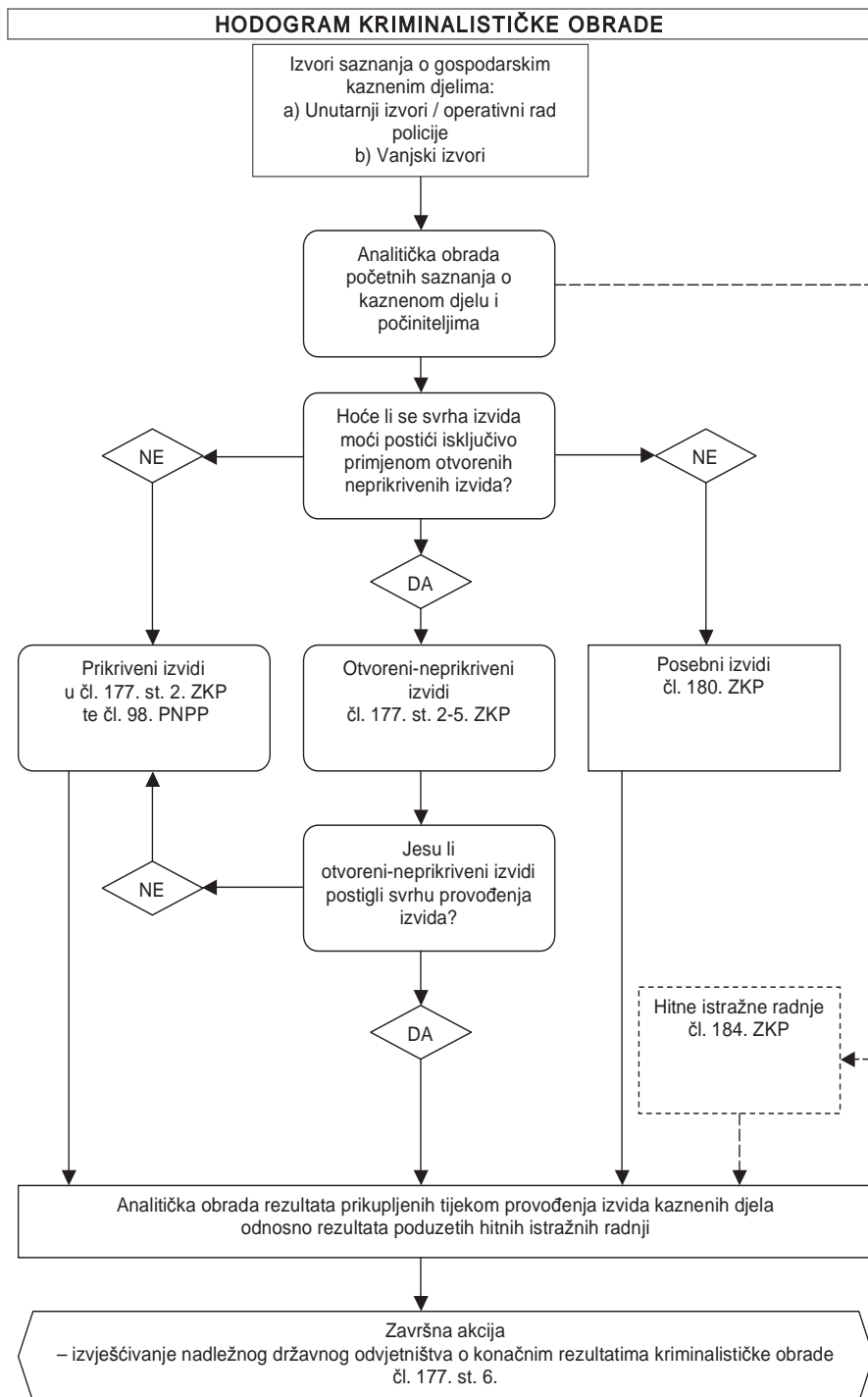
Zakon o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta⁴³ (dalje: ZUSKOK) također navodi dužnost redarstvenih vlasti (policije) glede provođenja izvida kaznenih djela ako postoje osnove sumnje da je počinjeno kazneno djelo iz članka 21. ZUSKOK te ako postoje naznake organiziranog kriminaliteta.⁴⁴ U tom smislu policija će poduzeti sve što je potrebno da bi se prodrlo u središte zločinačke organizacije, razotkrili njezini članovi i organizatori te prikupili svi podaci i dokazi potrebni za kazneni postupak.

3.3. Faze kriminalističke obrade (u širem smislu)

- Prikupljanje saznanja o kaznenom djelu (unutarnji izvori/operativni rad policije/ili vanjski izvori)
- Analitička obrada početnih saznanja o kaznenom djelu i počiniteljima
- Izvidi kaznenih djela (usmjereno prikupljanje relevantnih obavijesti)
 - otvoreni (neprikriveni) izvidi
 - prikriveni izvidi
 - posebni izvidi
 - hitne istražne radnje
- Analitička obrada rezultata (materijalnih i personalnih potencijalnih dokaza) prikupljenih tijekom provođenja izvida
- Završna akcija (izvješćivanje nadležnog državnog odvjetništva o konačnim rezultatima kriminalističke obrade)

⁴³ Zakon o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta, Narodne novine br. 88/01, 12/02, 33/05, 48/05.

⁴⁴ Čl. 21.c ZUSKOK.

3.3.1. Izvori početnih saznanja o osnovama sumnje o počinjenju gospodarskih kaznenih djela

Policijski službenici do početnih saznanja o osnovama sumnje da je počinjeno neko kazneno djelo iz područja gospodarskog kriminaliteta mogu doći na dva načina: operativnim radom policije ili vanjskim izvorima saznanja.

a) Unutarnji izvori saznanja/operativni rad policije

Zadaća policije je otkrivanje i sprječavanje kaznenih djela. Svojestvo prikrivenosti gospodarskih kaznenih djela zahtijeva dodatni angažman redarstvenih vlasti u smislu “prodiranja” u to teško dostupno područje kriminalnog djelovanja. Obavijesti o činjenicama (indicijima) koje upućuju na počinjenje gospodarskih kaznenih djela policijski službenik može prikupljati:

- pojačanim osobnim angažmanom na svom radnom mjestu, i to kroz stručnu kreativnost, koncentriranost, zapažanje, profesionalnu logiku, analogiju te analitički pristup u redovitom postupanju u drugim kriminalističkim obradama (analiza dokumentacije i saznanja, provjere i povezivanje raspoloživih podataka, uvidi u materiju prije obrađivanih spisa, provjera podataka sadržanih u informacijskom sustavu MUP-a te njihova komparacija s drugim dostupnim bazama i registrima, dopunski podaci od građana tijekom obavljanja obavijesnih razgovora i dr.);
- korištenjem operativnih veza, tj. izvora informacija - osoba koje povremeno ili kontinuirano daju obavijesti policiji za učinkovito obavljanje policijskih zadaća, a to su prigodni davatelji obavijesti, informatori i tajni izvjestitelji.

Policijski službenik dužan je tijekom obavljanja službe tražiti i prikupljati podatke i obavijesti od građana radi primjene zakonom propisanih ovlasti. Pravilnik o načinu policijskog postupanja (dalje: PNPP) navodi kako policijski službenik podatke i obavijesti prikuplja na osobnu inicijativu ili na inicijativu i uz pomoć građana.⁴⁵

b) Vanjski izvori saznanja

Prijave oštećenih gospodarskih subjekata i fizičkih osoba; obavijesti građana, pravnih osoba te državnih institucija; anonimne i pseudonimne prija-

⁴⁵ Čl. 72. i 73. Pravilnika o načinu policijskog postupanja, Narodne novine br. 81/03.

ve; sredstva javnog priopćavanja; javni pogovor; javni i otvoreni izvori (podaci ustanova i drugih javnih tijela, Internet), obavijesti Interpola, Europola te policija drugih zemalja – izvori su saznanja o sumnji da su počinjena gospodarska kaznena djela, a njihova učestalost u ukupnosti inicijalnih saznanja dostavljenih redarstvenim vlastima okvirno odgovora njihovoj rednoj poziciji navedenoj u ovom nabranjanju.

3.3.2. Analitička obrada početnih saznanja o kaznenom djelu i počiniteljima

Početna saznanja odmah se podvrgavaju provjerama vjerodostojnosti te nadopunama komplementarnim podacima. Cilj je u što kraćem roku konstruirati što cjelovitije informacije koje će biti relevantne za dobivanje prave spoznaje problema te donošenje odluka. Te primarne aktivnosti obuhvaćaju crpljenje i raščlambu informacija iz MUP-ovih baza podataka sadržanih u informacijskom sustavu kao i iz evidencija Odjela gospodarskog kriminaliteta i korupcije, Odjela kriminalističke analitike te drugih ustrojstvenih jedinica kriminalističke policije odnosno Ravnateljstva policije u cjelini. Primarni podaci bitni za ovu fazu kriminalističke obrade pribavljaju se iz baze podataka *Poslovna Hrvatska 2007* (naziv, osobe, djelatnosti, sjedište, matični broj, telefon, poslovni rezultati i drugi podaci o gospodarskim subjektima), registra trgovačkih sudova o registraciji trgovačkih društava, Interneta te iz eventualnih drugih brzo dostupnih i otvorenih izvora podataka.

Nakon poduzetih prvih radnji policijski službenik određen za rukovođenje kriminalističkom obradom izrađuje plan kriminalističke obrade. U uvodnom dijelu plana kratko opisuje sva raspoloživa saznanja koja obuhvaćaju inicijalne (ulazne) podatke te podatke dobivene prvim poduzetim radnjama u smislu obrade inicijalnih podataka. Time je prezentirana početna slika problematike, tzv. “početna situacija”, koja će se kriminalistički obrađivati. Ona mora sadržavati elemente koji upućuju na postojanje osnova sumnje da je počinjeno kazneno djelo ili da je određena osoba počinitelj kaznenog djela.

Najčešće, nakon akceptiranja tzv “početne situacije”, pred kriminalistom stoji labirint nepoznanica. Stečena znanja i praktična iskustva, analitički pristup te profesionalna pronicljivost temelji su za postavljanje hipoteza (pretpostavki) o okolnostima mogućeg počinjenja kaznenog djela. Postavljanje hipoteza o mogućim verzijama počinjenja kaznenog djela drugi je dio plana za provođenje kriminalističke obrade. One su “putokazi”, tj. određuju smjerove ciljanog policijskog postupanja.

Operacionalizacija određenih smjerova u kriminalističkoj obradi podrazumijeva definiranje mjera i radnji potrebnih za provjeru i utvrđivanje svih relevantnih činjenica. Ovdje se odlučuje o korištenju otvorenih-neprikrivenih,

prikrivenih ili posebnih izvoda kaznenih djela. U gospodarskom kriminalitetu izvidne mjere i radnje prvenstveno su usmjerene na izuzimanje poslovne dokumentacije od pravnih i fizičkih osoba.⁴⁶ Ostale mjere i radnje odnose se na obavljanje obavijesnih razgovora s osobama, pribavljanje saznanja i dokumentacije od drugih državnih tijela i institucija, provjere određenih podataka posredstvom policija drugih država itd.

Plan kriminalističke obrade sadržava podatke o policijskim službenicima zaduženim za provedbu planiranih mjera i radnji, o rokovima njihova izvršenja te o materijalno-tehničkim sredstvima potrebnim za postupanje.⁴⁷ Plan kriminalističke obrade odobrava nadležni rukovoditelj, a tijekom postupanja plan se u pravilu djelomično dopunjuje i mijenja ovisno o do tada utvrđenim rezultatima.

3.3.3. Izvidi kaznenih djela

Srž kriminalističke obrade čine izvodi kaznenih djela. Izvidi se poduzimaju nakon akceptiranja inicijalnih saznanja, njihova primarnog “oplemenjivanja” te izrađivanja plana kriminalističke obrade.

Policijski službenici gospodarskog kriminaliteta i korupcije u tijeku provođenja kriminalističkih obrada, ovisno o vrsti i karakteru problematike, ostvaruju permanentnu suradnju s mnogobrojnim nadležnim institucijama u smislu koordinacije postupanja odnosno u smislu pribavljanja ili razmjene relevantnih informacija i dokumentacije, i to: Ministarstvom financija – Poreznom upravom (posebice Odjelom za otkrivanje poreznih kaznenih djela⁴⁸ i

⁴⁶ Poslovna dokumentacija utilitaran je izvor saznanja o okolnostima konkretnog poslovnog događaja kao i o ulozu pojedinaca (donosioca odluka ili izvršitelja) povezanih s istim događajem. Osobito je važno oduzimanje dokumentacije pohranjene na računalu i prijenosnim uređajima za snimanje podataka. Usp. Williams, Howard E., *Investigating White Collar Crime, Embezzlement and Financial Fraud*, Charles C. Thomas Publisher L.T.D. Springfield, Illinois, USA, 1997, str. 123-126.

⁴⁷ Nositelj kriminalističke obrade je policijski službenik određen za njezino rukovođenje. On je odgovoran za nadzor provedbe plana odnosno za tijek, raščlambu, cjelovitost, koordinaciju te rezultate kriminalističke obrade.

⁴⁸ Zakon o poreznoj upravi određuje Poreznu upravu kao upravnu organizaciju u sastavu Ministarstva financija. Čl. 15. st. 3. Zakona o Poreznoj upravi određuje nove ovlasti službenicima Porezne uprave; neke od tih ovlasti odnose se i na poslove otkrivanja poreznih kaznenih djela. Uredbom o unutarnjem ustrojstvu Ministarstva financija određeno je da se poslovi koji se odnose na otkrivanje poreznih kaznenih djela obavljaju na razini Središnjeg ureda i područnih ureda Porezne uprave. Na razini Središnjeg ureda, poslove otkrivanja poreznih kaznenih djela obavlja Služba za otkrivanje poreznih kaznenih djela koja: 1) poduzima mjere i radnje radi otkrivanja poreznih kaznenih djela, 2) surađuje s Ministarstvom unutarnjih poslova pri vođenju postupaka u vezi s poreznim kaznenim djelima; 3) poduzima mjere i radnje

Odjelom za nadzor), Carinskom upravom, Financijskom policijom, Uredom za sprječavanje pranja novca, Deviznim inspektoratom, Hrvatskom agencijom za nadzor financijskih usluga (HANFA), Državnim uredom za reviziju, Državnim inspektoratom (gospodarskom inspekcijom, inspekcijom rada i zaštite na radu, rudarskom inspekcijom), Hrvatskom narodnom bankom (HNB), Državnim zavodom za intelektualno vlasništvo, Hrvatskim zavodom za mirovinsko i invalidsko osiguranje, Hrvatskim zavodom za zdravstveno osiguranje, drugim ministarstvima i njihovim inspekcijama (građevinskom, vodopravnom, poljoprivrednom inspekcijom i dr.), uredima Vlade Republike Hrvatske (Uredom za javnu nabavu i dr.), Sigurnosno-obavještajnom agencijom (SOA), Vojnom policijom, INTERPOL-om, EUROPOL-om, policijama susjednih država itd.⁴⁹

otkrivanja neregistriranih poreznih obveznika; 4) usklađuje rad odjela za otkrivanje poreznih kaznenih djela u područnim uredima te 5) prikuplja i analizira obavijesti o poreznim kaznenim djelima. Organizacijska jedinica Službe za otkrivanje poreznih kaznenih djela koja surađuje s Ministarstvom unutarnjih poslova u vođenju postupaka u vezi s poreznim kaznenim djelima jest Odjel za otkrivanje poreznih kaznenih djela. Temeljna uloga Službe za otkrivanje poreznih kaznenih djela treba biti istraživanje u slučaju sumnje u počinjenje kaznenog djela utaje poreza i drugih davanja, u suradnji s Ministarstvom unutarnjih poslova, Uredom za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminala te drugim državnim institucijama. *Vranko* se zalaže da se zakonom Službu za otkrivanje poreznih kaznenih djela odredi kao redarstvenu službu te da se njezinim službenicima dodijele redarstvene ovlasti, što je, prema njegovu mišljenju, nužan uvjet da ona ne bi ostala neiskorištena i neučinkovita. Takvo rješenje, ističe autor, bilo bi sukladno Zakonu o kaznenom postupku te bi olakšalo rad Poreznoj upravi, ali i kazneni progon počinitelja kaznenog djela utaje poreza. Autor dalje navodi kako bi se poslovi Službe za otkrivanje poreznih kaznenih djela u otkrivanja tih kaznenih djela trebali odvijati na dva temeljna načina: 1) istraživanje na temelju naloga suda ili državnog odvjetništva, sukladno Zakonu o kaznenom postupku, kada su, u pravilu, poznati počinitelji; utaja poreza, pranja novca odnosno druge nezakonite radnje često se prepoznaju i otkrivaju praćenjem tijeka novca i usporedbom imovine s obračunanim, prijavljenim i plaćenim porezom počinitelja i/ili 2) istrage neovisno o nalogu suda ili drugih tijela, na temelju vanjskih prijava ili radnji i postupaka prikupljanja podataka i dokaza što mogu poslužiti otkrivanju i kažnjavanju poreznih kaznenih djela, sukladno Zakonu o općem upravnom postupku, Općem poreznom zakonu i drugim posebnim propisima te budućim izmjenama (za koje se autor zalaže) Zakona o kaznenom postupku, čime bi Služba dobila redarstvene ovlasti. *Vranko*, *Aleksander*, Služba za otkrivanje porezno-kaznenih djela i gospodarski (financijski) kriminal "bijelih ovratnika", *Porezni vjesnik: objašnjenja za primjenu propisa s područja poreznog sustava Republike Hrvatske*, 11(2002), 6, str. 31-40.

Više o "dvostrukom kolosijeku" kaznenog i poreznog postupka, njihovim dodirnim točkama te suradnji kriminalističke policije i tijela kaznenog postupka s poreznom upravom u njemačkom pravu v. *Geck, Axel*, *Die Zusammenarbeit von Polizei und Finanzbehörde*, u: *Kühne, Eberhard* (Hrsg.), *Bekämpfung der Wirtschaftskriminalität, Aktuelle Aufgaben für Ausbildung und Strafverfolgung; Referate der Arbeitstagung vom Oktober 2003 in Rothenburg/OL.*, Fachhochschule für Polizei Sachsen, 2004, str. 75-110.

⁴⁹ U poredbenoj pravnoj literaturi nailazimo na neke preporuke i prijedloge u vezi sa suradnjom kriminalističke policije, državnog odvjetništva te financijske policije prilikom izvida kaznenih djela gospodarskog kriminaliteta: 1) osnivanje zajedničkih grupa sastavljenih od

Načelna podjela izvoda jest podjela na opće i posebne izvode. Opće izvode iz čl. 177. ZKP dalje ćemo podijeliti na otvorene (neprikrivene) izvode i prikrivene izvode.⁵⁰

a) Otvoreni-neprikriveni izvodi (čl. 177. st. 2.-5. ZKP)

Radi ispunjenja zadataka iz čl. 177. st. 1. ZKP (otkrivanje kaznenih djela i njihovih počinitelja) policija po službenoj dužnosti poduzima sljedeće otvorene-neprikrivene izvode: traženje potrebne obavijesti od građana, poligrafsko testiranje, analizu glasa, pregled prijevoznih sredstava, osoba i prtljage, utvrđivanje istovjetnosti osoba i predmeta, raspisivanje potrage za osobama i stvarima, u nazočnosti odgovorne osobe pregled određenih objekata i prostorija državnih tijela, pravnih osoba te drugih poslovnih prostora i ostvarenje uvida u njihovu određenu dokumentaciju i podatke, pozivanje građana, prisilno dovođenje osumnjičenika, prikupljanje obavijesti od osoba u pritvoru, ispitivanje osumnjičenika.⁵¹

Najčešće, u provođenju kriminalističkih obrada gospodarskog kriminaliteta policijski inspektori primjenjuju tu vrstu izvoda. Radi ispunjavanja svrhe provođenja izvoda kaznenih djela policija poduzima radnje (uglavnom) u četiri osnovna smjera:

pripadnika svih gore navedenih službi, a osobito kriminalističke policije i financijske policije te intenzivna razmjena informacija i izrada kataloga operativnih mjera i radnji, 2) službeno imenovanje neke osobe u financijskoj policiji koja bi bila na raspolaganju službenicima kriminalističke policije za posebna pitanja vezana uz financijsko pravo i porezni postupak, 3) zbog složenosti gospodarskog kriminaliteta te činjenice da je u pravilu riječ o stjecaju više kaznenih djela od kojih je gotovo redovito uključeno i kazneno djelo utaje poreza, predlaže se dodatna izobrazba i usavršavanje financijske policije općenito u području gospodarskih kaznenih djela te kriminalističke policije posebno u poreznim kaznenim djelima, osobito kaznenom djelu utaje poreza i drugih davanja. Kirsch, Monika, Möglichkeiten und Grenzen der Zusammenarbeit zwischen Kriminalpolizei und Steuerfahndung bei der Bekämpfung der Wirtschaftskriminalität, u: Kühne, Eberhard (Hrsg.), Bekämpfung der Wirtschaftskriminalität, Aktuelle Aufgaben für Ausbildung und Strafverfolgung; Referate der Arbeitstagung vom Oktober 2003 in Rothenburg/OL., Fachhochschule für Polizei Sachsen, 2004, str. 131.

⁵⁰ U praksi hrvatskih sudova, rezultati nekih općih izvidnih radnji koriste se kao dio dokaznog materijala na kojem se može temeljiti presuda u kaznenom postupku, dok u teoriji hrvatskog kaznenoprocenog prava prevladava stajalište da to ne bi trebao biti slučaj. V. primjerice takvo stajalište *Tomaševića* u odnosu prema izvidnoj mjeri provjere istovjetnosti telekomunikacijskih adresa koje su u određenom razdoblju uspostavile vezu, u: Tomašević, Goran, Primjena novih istražnih metoda na području Županijskog suda u Splitu, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), br. 2/2000, str. 727. Opširnije o mogućnosti korištenja rezultata izvoda u dokazne svrhe v. Karas, Željko, Nezakoniti dokazi, Laserplus, Zagreb, 2006, str. 8-13.

⁵¹ Više o preporučenim načinima obavljanja obavijesnog razgovora u predmetima gospodarskog kriminaliteta v. Williams, Howard E., *op. cit.* (bilj. 46), str. 101-108, a ispitivanja osumnjičenika str. 109-124.

- prikupljanje podataka i relevantne dokumentacije od gospodarskih subjekata (oštećenog i počinitelja),
- prikupljanje informacija i dokumentacije drugih državnih tijela i institucija nadležnih za problematiku koja se obrađuje (po potrebi provođenje nadzora samostalno od tih tijela ili zajedničko postupanje koordinirano s policijom),
- obavljanje obavijesnih razgovora s relevantnim osobama (oštećenima, osumnjičenima i drugima koji imaju saznanja o događaju koji se obrađuje) te
- obavljanje provjera posredstvom INTERPOL-a, EUROPOL-a te policija drugih država ako je to oportuno odnosno ako problematika koja se obrađuje ima međunarodni karakter.

b) Prikriveni izvodi (čl. 177. st. 2. ZKP, čl. 98. PNPP)

Ako otvoreni-neprikriveni izvodi nisu postigli svrhu ili se opravdano prosuđuje da njihovom primjenom neće biti postignuta svrha izvida, policijski službenik u obavljanju izvida može uporabiti prikrivene izvidne mjere, a to su:

1. nadziranje kretanja određenih osoba na određenom prostoru (promatranje, pratnja, klopka, nadzor prijenosa stvari);⁵²
2. prikupljanje obavijesti uz prikrivanje svrhe prikupljanja ili prikrivanjem svojstva policijskog službenika te putem tajnog izvjestitelja;⁵³
3. provjera istovjetnosti i učestalosti telekomunikacijskih adresa koje su u određenom razdoblju uspostavile vezu.⁵⁴

⁵² Prikrivenu izvidnu mjeru nadziranja kretanja određenih osoba na određenom prostoru policija primjenjuje u kriminalističkim obradama kaznenog djela izbjegavanja carinskog nadzora, nedozvoljene trgovine, nedozvoljene proizvodnje, protupravne eksploatacije rudnog blaga, povrede prava industrijskog vlasništva i neovlaštene uporabe tuđe tvrtke, obmanjivanja kupaca i dr.

⁵³ Prikrivenu mjeru prikupljanja obavijesti uz prikrivanje svojstva policijskog službenika policija primjenjuje u kriminalističkim obradama kaznenih djela primjerice kad počinitelji oglašavaju kroz javne medije i na javnim površinama svoju nelegalnu aktivnost kojom ostvaruju elemente kaznenih djela nedozvoljene uporabe autorskog djela ili izvedbe umjetnika izvođača, povrede prava proizvođača zvučne ili slikovne snimke i prava u svezi s radiodifuzijskim emisijama, lihvarski ugovor i dr.

⁵⁴ Provjera istovjetnosti i učestalosti telekomunikacijskih adresa koje su u određenom razdoblju uspostavile vezu prikrivena je izvidna mjera kojom se policija koristi u izvidima kaznenih djela primanja mita, primanja mita u gospodarskom poslovanju, davanja mita, davanja mita u gospodarskom poslovanju, zlouporabe položaja i ovlasti, zlouporabe obavljanja dužnosti državne vlasti, protuzakonitog posredovanja i dr.

Operativna obrada inicijalnih saznanja o određenom nezakonitom djelovanju ili počinitelju kaznenog djela ponekad može rezultirati opravdanom prosudbom da će primjena prikrivenih izvidnih radnji biti oportuna u konkretnoj kriminalističkoj obradi. Ako postoje osnove sumnje da je počinitelj oprezan i protupravne radnje poduzima na izrazito diskretan i prikriven način, tada je potrebno provesti izvide uporabom neke od prikrivenih izvidnih radnji.

c) Posebni izvidi (čl. 180. ZKP)

Budući da se provođenjem posebnih izvida ograničavaju određena ustavna prava i slobode, oni se, sukladno ustavnom načelu razmjernosti,⁵⁵ poduzimaju supsidijarno, kad se opći izvidi ne bi mogli provesti ili kad bi njihovo provođenje bilo skopčano s nerazmjernim teškoćama. U tim slučajevima, na zahtjev državnog odvjetnika, istražni sudac može izdati nalog kojim određuje primjenu jedne ili više posebnih izvidnih mjera:

1. nadzor i tehničko snimanje telefonskih razgovora odnosno sredstava za tehničko komuniciranje na daljinu,
2. ulazak u prostorije radi provođenja nadzora i tehničko snimanje prostora,
3. tajno praćenje i tehničko snimanje osoba i predmeta,
4. uporabu prikrivenih istražitelja i pouzdanika,
5. simulirani otkup predmeta te simulirano davanje potkupnine i simulirano primanje potkupnine,
6. nadzirani prijevoz i isporuku predmeta kaznenog djela.

Navedene posebne izvidne mjere kojima se ograničavaju određena ustavna prava i slobode (najčešće pravo na privatnost i nepovredivost osobnog i obiteljskog života) mogu se odrediti ako postoje osnove sumnje da je određena osoba sama počinila ili zajedno s drugim osobama sudjelovala u počinjenju nekog od taksativno nabrojanih kaznenih djela iz čl. 181. ZKP, a izvršava ih policija.⁵⁶

S obzirom na temu ovog rada, važno je istaknuti da se te mjere mogu odrediti za kaznena djela gospodarskog kriminaliteta iz čl. 183., 197a., 223.a, 224.a,

⁵⁵ "Svako ograničenje slobode ili prava mora biti razmjerno naravi potrebe za ograničenjem u svakom pojedinom slučaju.". Čl. 16. st. 2. Ustava RH, Narodne novine br. 41/01 i 55/01.

⁵⁶ Budući da posebne izvidne mjere znače velik zahvat u prava osobe prema kojoj se primjenjuju, postojanje takvih osnova sumnje mora prethoditi određivanju posebnih izvidnih mjera, mora biti određeno u smislu konkretnosti kaznenog djela te mora biti jasno izraženo i uvjerljivo artikulirano u zahtjevu za određivanjem primjene te mjere, pri čemu pravni standard "osnove sumnje" valja tumačiti kao viši stupanj vjerojatnosti i u odnosu na osnove sumnje potrebne za pokretanje općih izvida iz čl. 177. st. 1. ZKP. Krapac, Davor, *op. cit.* (bilj. 5), komentar uz čl. 180-183.

279., 294.a, 294.b, 298., 337., 338., 343., 347. te 348. KZ.⁵⁷ Postavljanju zahtjeva državnog odvjetnika istražnom sudu za određivanjem primjene tih mjera u pravilu prethodi prijedlog policije (državnom odvjetniku), budući da policija, koja provodi izvide, na temelju pravila kriminalističke struke i iskustva, može dobro predvidjeti pretpostavljeni neuspjeh općih izvida. Kad istražni sudac prihvati zahtjev državnog odvjetnika te izda takav nalog, to implicira da je primjena posebne izvidne mjere pravno utemeljena i sadržajno opravdana. U praksi se pokazalo da je primjena posebnih izvidnih mjera iznimno vrijedan instrument za dokazivanje počinjenja korupcijskih kaznenih djela, posebice ako je riječ o mjeri “uporabe” građanina u statusu pouzdanika.⁵⁸

d) Hitne istražne radnje (čl. 184. ZKP)

Redarstvene vlasti mogu, ako postoji opasnost od odgode, i prije pokretanja istrage (bez naloga suda) obaviti pretragu, privremeno oduzeti predmete, obaviti prepoznavanje, očevid, uzeti otiske prstiju i drugih dijelova tijela te odrediti potrebna vještačenja, osim obdukcije i ekshumacije tijela.

U praksi, u postupanju pri kriminalističkim obradama gospodarskog kriminaliteta hitna istražna radnja pretrage stana ili poslovnih prostorija u najvećem broju slučajeva obavlja se po prethodno pribavljenom nalogu suda. Privremeno oduzimanje predmeta od strane policijskih službenika najčešće se odnosi na oduzimanje poslovne dokumentacije, piratiziranih digitalnih medija, odjevnih predmeta, prehrambenih proizvoda i tehničke robe s krivotvorenim robnim markama, računala i računalne opreme, mehanizacije zatečene pri ilegalnoj eksploataciji rudnog blaga itd. Hitna istražna radnja prepoznavanja najčešće se obavlja prema osumnjičeniku od strane potencijalnog svjedoka, i to u kriminalističkim obradama kaznenog djela primanja mita, prijevare u gospodarskom poslovanju i dr.

⁵⁷ Izmjenama ZKP iz 2006. godine u taj su katalog kaznenih djela unesena sljedeća gospodarska kaznena djela: čl. 197.a, 223.a, 224.a, 294.a, 294.b, 337. te 343. KZ.

⁵⁸ U prilog takvoj tvrdnji govore i rezultati istraživanja o učestalosti primjene posebnih izvidnih mjera iz čl. 180. ZKP prilikom izvida pojedinih kriminoloških grupacija kaznenih djela za 1998-2000. godinu koje navodi Sačić. Tako je u tom razdoblju u 10,27% ukupnog broja prijavljenih kataloških kaznenih djela koja su bila osnovom za donošenje sudskih naloga o primjeni posebnih izvidnih mjera to bilo nužno radi otkrivanja koruptivnih kaznenih djela, što je, s obzirom na broj koruptivnih kaznenih djela, dosta visok postotak. Posebne izvidne mjere često se primjenjuju i kod izvida nekih drugih kaznenih djela gospodarskog kriminaliteta. V. Sačić, Željko, Primjena prikriivenih posebnih izvidnih mjera za suzbijanje organiziranog i drugog teškog kriminala na području Republike Hrvatske, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, br. 2/2000, str. 757-758.

3.3.4. Analitička obrada rezultata prikupljenih tijekom provođenja izvida (materijalni i personalni potencijalni dokazi)

U ovoj fazi kriminalističke obrade policijski službenici obavljaju konačno i cjelovito sagledavanje i rasvjetljavanje problematike zbog koje su poduzimane izvidne mjere i radnje. To podrazumijeva vrlo detaljno sistematiziranje svih prikupljenih potencijalnih dokaza te njihovu valorizaciju u kaznenomaterijalnom i kaznenoprocесnom smislu. Analiza svakog raspoloživog dokumenta, predmeta ili izjave osobe prethodi procesu sinteze tih elemenata u cjelovitu konstrukciju tzv. "činjeničnog opisa". Svaki dokazni element određena je vrijednost za rasvjetljavanje mogućeg kaznenog djela te procesuiranje njegova počinitelja. U proširenom smislu ukupnost svih elemenata te njihov međudodnos proizvodi sinergijski učinak u stvaranju kritične količine dokaznog materijala, a ona potom može biti temelj pokretanja kaznenog postupka.

Analitička obrada rezultata kriminalističke obrade treba dati odgovor jesu li osnove sumnje s početka kriminalističke obrade rezultatima izvida prerasle na razinu osnovane sumnje na koncu kriminalističke obrade. Ovdje je potrebno odrediti se postoje li elementi kaznenog djela te tko je njegov počinitelj. Osnovna tzv. "zlatna" pitanja kriminalistike putokaz su policijskim službenicima u pretposljednjoj, odlučujućoj fazi kriminalističke obrade u smislu uspješnosti i cjelovitosti provedenih izvida.⁵⁹

3.3.5. Završna akcija (izvješćivanje nadležnog državnog odvjetništva o konačnim rezultatima kriminalističke obrade) (čl. 177. st. 6. ZKP)

Okončanje kriminalističke obrade podrazumijeva sravnjivanje efekata postignutih primjenom analitičko-obavještajnih, operativnih, otvorenih-neprikriivenih, prikrivenih, posebnih i istražnih mjera i radnji. Cilj je cjelovito i transparentno izvijestiti nadležno državno odvjetništvo o svim rezultatima provedene kriminalističke obrade.⁶⁰

⁵⁹ U pravilu, ako policija, kao rezultatima provedene kriminalističke obrade, raspolaže adekvatnim i dokazima argumentiranim odgovorima na zlatna pitanja kriminalistike, tada to znači da su utvrđeni svi elementi osnovane sumnje u postojanje kaznenog djela te tko je njegov počinitelj. Ta su pitanja: tko, što, gdje, čime, kako, kada, zašto, s kim i koga ili što (tko je žrtva).

⁶⁰ Važnost kvalitetno sastavljenog izvještaja policije državnom odvjetništvu ističe i Czygan. Navodi kako bi pri sastavljanju izvještaja o policijskim izvidima ili kaznenih prijava u kompleksnim predmetima gospodarskog kriminaliteta valjalo, pored ostalog, voditi računa o sljedećem: kvaliteta izvještaja nije proporcionalna broju stranica, zbog velike količine podataka važno je usredotočiti se na najvažnije, osobito na one dijelove koji bi mogli biti premetom do-

Ako je utvrđeno postojanje osnovane sumnje da je počinjeno kazneno djelo za koje se kazneno progona po službenoj dužnosti, policija nadležnom državnom odvjetništvu podnosi kaznenu prijavu ili posebno izvješće kao nadopunu kaznene prijave sa svim prikupljenim dokazima i saznanjima. Uz kaznenu prijavu, sukladno ZKP-u, državnom odvjetniku dostavljaju se i predmeti, skice, slike, pribavljena izvješća, spisi o poduzetim mjerama i radnjama, službene zabilješke, izjave i drugi materijal koji može biti koristan za uspješno vođenje postupka.

Ako za to postoje zakonski uvjeti, policija (u pravilu, po prethodnom dogovoru i u koordinaciji s državnim odvjetništvom) uhićuje osumnjičene te ih dovodi istražnom sucu radi mogućeg određivanja njihova zadržavanja odnosno pritvaranja. Završnu akciju uhićenja osumnjičenih osoba te izvršenja pretraga njihovih domova i poslovnih prostora policija provodi planski i koordinirano.

Ako nije utvrđeno postojanje osnovane sumnje, policija uz posebno izvješće o svim rezultatima poduzetih izvida obavještava nadležno državno odvjetništvo radi donošenja meritorne odluke.

kazivanja u sudskom postupku; kod većih izvještaja korisno je napraviti pregled sadržaja kako bi se olakšalo snalaženje u izvještaju i olakšalo pronalaženje željenih dijelova; izvještaj treba, s obzirom na raščlambu, strukturu i sadržaj, pružiti jezgrovit i brz pregled postupanja tijekom policijskih izvida te rezultata do kojih se došlo tim postupanjem; srž izvještaja je zaključak o (ne)postojanju kaznenog djela (ili kaznenih djela) zbog kojeg (ili kojih) je kriminalistička obrada provedena, činjenični opis kaznenog djela naveden kronološkim slijedom te pravna kvalifikacija djela, uz obrazloženje i navođenje činjenica i dokaza iz kojih taj zaključak proizlazi. Zaključno se navodi kako bi policijski izvještaj (ili kaznena prijava) trebali, uvijek kad je to praktično moguće, omogućiti državnom odvjetništvu donošenje odluke o podizanju optužnog akta ili rješenja o odbacivanju kaznene prijave.

Autor dalje navodi prijedlog raščlambe izvještaja u sljedeće odjeljke koji se opet mogu, prema potrebi, dalje podijeliti u pododjeljke ili mijenjati, ovisno o okolnostima pojedinog slučaja: 1. predmet postupanja, 2. izvor početnih saznanja o mogućnosti počinjenja kaznenog djela, 3. podaci o trgovačkom društvu u radu kojeg ili za kojeg je kazneno djelo počinjeno, 4. pravni odnosi tog trgovačkog društva, 5. organizacija rada tog trgovačkog društva, u formalnim aktima i u praksi, ako u svakodnevnom radu ima odstupanja od formalne organizacije rada, 6. glavna odgovorna osoba u društvu, 7. područja rada i odgovorne osobe u društvu za pojedina područja, 8. financije i računovodstvo društva te navođenje osoba odgovornih za ta područja, 9. podaci o osumnjičeniku, njegovi osobni odnosi i podaci te podaci o prijašnjim prijavama za kaznena djela, 10. izvori saznanja i dokazna sredstva, 11. kaznena djela za koja se osumnjičenika tereti, 12. tijek izvida (kronologija), 13. sadržaj i opseg izvida, eventualno ograničavanje na pojedine događaje, 14. posebno navođenje poduzetih formalnih radnji, 15. radnje međunarodne policijske suradnje, 16. procjena dokumenata o stanju računa, 17. financijske istrage (izvidi) i oduzimanje imovinske koristi i 18. popis priloga. Czygan, Hans-Jürgen, Der polizeiliche Ermittlungsbericht, (Bei größeren Wirtschaftsstrafverfahren), Kriminalistik, 5/2006, str. 305-308. Usp. The Investigation of White-Collar Crime, a Manual for Law Enforcement Agencies, Office of Regional Operations, U.S. Department of Justice, 1977, str. 195-198, te Williams, Howard E., op. cit. (bilj. 46), str. 216-217.

3.4. Suradnja policije i državnih odvjetništava u provođenju kriminalističke obrade (izvida) kaznenih djela gospodarskog kriminala

Policijska i državno odvjetništvo kontinuirano surađuju na svim razinama, i to na razini Ravnateljstva policije, policijskih uprava i policijskih postaja s jedne strane te državnog odvjetništva, USKOK-a, županijskih državnih odvjetništava i općinskih državnih odvjetništava s druge strane.⁶¹ Suradnja se temelji na odredbama Zakona o kaznenom postupku, Zakona o državnom odvjetništvu, Zakona o policiji i drugim provedbenim propisima, a dodatni je poticaj boljoj i operativnijoj suradnji i krajem 2006. godine zaključeni Protokol o suradnji policije i državnog odvjetništva tijekom pretkaznenog

⁶¹ Pitanje kvalitete suradnje policije i državnog odvjetništva iznimno je značajno. Na kvalitetu suradnje utječe mnogo faktora, od propisa o ustroju jednog i drugog tijela, propisa o (ne)postojanju ovlasti državnog odvjetnika da usmjeruje policijske izvide odnosno da nalaže provođenje konkretne izvidne radnje i način provedbe te radnje, (ne)mogućnost reakcije u slučaju ako policija ne postupi po nalogu, sve do međusobnih osobnih odnosa osoba koje rade u tim tijelima. Navodimo primjer istraživanja koje je provedeno u SR Njemačkoj krajem 2003. godine. Ispitanici (državni odvjetnici i policijski službenici) bili su zamoljeni da ocijene međusobnu suradnju općenito jednom od sljedećih ocjena: vrlo loša, loša, dovoljna, dobra te vrlo dobra. 2% pripadnika redarstvenih vlasti suradnju je ocijenilo vrlo lošom, 0% lošom, 24% dovoljnom, 60% dobrom te 14% vrlo dobrom. Mišljenje državnih odvjetnika bilo je nešto bolje: 0% državnih odvjetnika suradnju je općenito ocijenilo vrlo lošom, također 0% lošom, 14% dovoljnom, 74% dobrom te 12% vrlo dobrom. U istraživanju je proveden veći broj anketa (npr. ocjena zajedničkog stručnog usavršavanja, ocjena razmjene podataka elektroničkim putem od državnog odvjetništva policiji te obratno, o proširenju zajedničkih službenih sastanaka te njihovoj ocjeni, najboljem načinu nastanka i sastava zajedničkih radnih grupa, važnim ciljevima zajedničkih radnih grupa, ispunjenju tih ciljeva), no na ovom mjestu navodimo samo još opću ocjenu smisla postojanja zajedničkih radnih grupa policije i državnog odvjetništva: 2% pripadnika redarstvenih vlasti smatra da takva suradnja nema nikakvog smisla, isto toliki postotak državnih odvjetnika misli isto, 10% pripadnika redarstvenih vlasti smatra da takva suradnja više nema smisla nego što ima, također isto toliki postotak državnih odvjetnika misli isto, 18% pripadnika redarstvenih vlasti smatra da takva suradnja tek djelomično ima smisla, dok to isto smatra čak 35% državnih odvjetnika, 36% pripadnika redarstvenih vlasti smatra da takva suradnja pretežno ima smisla, dok to smatra 25% državnih odvjetnika, a čak 34% pripadnika redarstvenih vlasti smatra da zajedničke radne grupe imaju smisla u potpunosti te da su izrazito korisne, dok to isto smatra 29% državnih odvjetnika. Iz tih podataka može se zaključiti da pripadnici redarstvenih vlasti generalnom konceptu i radu zajedničkih radnih grupa daju veću ocjenu, iako razlika nije prevelika. Vrijedi istaknuti i da su obje strane navele kao apsolutno najvažniji uvjet poboljšanja rada zajedničkih radnih grupa poboljšanje međusobne komunikacije. Inače, suradnja policije i državnog odvjetništva u tom je istraživanju ocijenjena mnogo boljom nego u prvoj sličnoj anketi provedenoj 1998. godine. Te godine održan je i sastanak ministara pravosuđa njemačkih saveznih država te je donesen zaključak da je potrebno poboljšati suradnju policije i državnog odvjetništva, što je u sljedećih pet godina u dobroj mjeri i učinjeno. Kröniger Silke, "Neue" Formen der Zusammenarbeit zwischen Polizei und Staatsanwaltschaft, (Eine bundesweite empirische Bestandanalyse), Kriminalistik, br. 10/2004, str. 613-620.

(predistražnog) i kaznenog postupka.⁶² Policija je tijelo nadležno za otkrivanje kaznenih djela i počinitelja, a državno odvjetništvo neovisno je pravosudno tijelo nadležno za provedbu kaznenog progona protiv presumptivnog počinitelja kaznenog djela na temelju dokaza koji su u pravilu prikupljeni od policije. Razvidna je logičnost povezanosti i uvjetovanosti tih dvaju tijela tako da uspješnost kaznenog postupka u konačnici ovisi o uspješnosti kako policije tako i državnog odvjetništva.

Policija i državno odvjetništvo ZKP-om su eksplicitno obvezani na suradnju tijekom cijelog procesa kriminalističke obrade.⁶³ Državni odvjetnik, sukladno čl. 174. st. 2. ZKP, može zahtijevati od redarstvenih vlasti da prikupe potrebne obavijesti i poduzmu druge mjere radi otkrivanja kaznenog djela i počinitelja. Redarstvene vlasti dužne su postupiti prema zahtjevu državnog odvjetnika te ga o poduzetim mjerama i radnjama izvijestiti u roku od trideset dana. S druge strane, redarstvene vlasti, sukladno članku 177. st. 1. ZKP, o poduzimanju mjera po službenoj dužnosti obavijestit će državnog odvjetnika u roku od dvadeset i četiri sata nakon poduzimanja prve radnje.⁶⁴

Poboljšanje u rješavanju gospodarskog kriminaliteta i korupcije, osim kroz bolji rad policije i državnog odvjetništva, može se i treba ostvarivati sustavnijim i intenzivnijim angažiranjem svih drugih nadležnih državnih institucija u predistražnim postupcima s ciljem rasvjetljavanja svih činjenica bitnih za utvrđivanje sumnje u počinjenje kaznenih djela.⁶⁵

⁶² U Protokolu je određeno da se kaznena djela, s obzirom na potrebu dogovora ili zajedničkog provođenja izvida i drugih radnji, razvrstavaju u sljedeće skupine predmeta: lakši predmeti, teški predmeti te složeni i značajni predmeti. Protokol govori o izvješćivanju, suradnji, provođenju istražnih radnji i suradnji nakon podnošenja kaznene prijave, iznimkama od obveze suradnje, uporabi obavijesti i dokumenata te zajedničkom razmatranju suradnje i odgovornosti za provođenje Protokola. http://www.dorh.hr/Download/2006/11/29/Protokol_odvjetnistvo.pdf

⁶³ *Novosel i Dundović* navode da je u Zakonu o kaznenom postupku potrebno potpunije riješiti pitanje odnosa između državnog odvjetnika i policije. Najznačajnija je posljedica takve podnormiranosti da nisu uređene međusobne ovlasti, osim odluke o samoj kaznenoj prijavi, nije riješeno tko donosi odluku o pojedinim radnjama u pretkaznenom postupku, što rezultira, na određeni način, konkurencijom između državnog odvjetnika i policije. Autori navode neke tipične probleme. Primjerice, policija može konzultirati državnog odvjetnika te tražiti njegovo mišljenje, ali to mišljenje policijske službenike ne obvezuje te često postoje odstupanja od dogovorenog. Sve to rezultira činjenicom da postoje značajne razlike u kvaliteti i intenzitetu suradnje između državnog odvjetnika i policije u pojedinim područjima. *Novosel, Dragan i Dundović, Darko, op. cit.* (bilj. 2), str. 602-603. Valja očekivati da će spomenuti Protokol o suradnji (zaključen nakon pisanja citiranog rada) u velikoj mjeri riješiti te probleme.

⁶⁴ Državni odvjetnik će, prema potrebi, postupiti na način propisan u čl. 174. st. 2. ZKP.

⁶⁵ Provedena istraživanja o suradnji državnog odvjetništva i policije (logično) pokazuju da je uspješnost policije tijekom izvida kaznenih djela, ali i državnog odvjetništva u kaznenom postupku, znatno veća na područjima na kojima postoji kvalitetnija međusobna suradnja. *Novosel i Dundović, op. cit.* (bilj. 2), str. 603.

3.5. Neke posebnosti kriminalističke obrade gospodarskih kaznenih djela

Kriminalističkim obradama gospodarskih kaznenih djela immanentne su neke posebnosti koje su posljedica već navedenih obilježja te vrste kaznenih djela. Razumljivo je da svaka kriminalistička obrada, radi učinkovitog istraživanja, mora biti prilagođena kako kategoriji i vrsti kaznenog djela, tako i konkretnim okolnostima svakog pojedinog slučaja, pretpostavljenom postupanju (*modus operandi*) počinitelja, osobi počinitelja i dr.

Složenost. Svako kazneno djelo je posebno i po počinitelju i po bitnim okolnostima počinjenja te zbog toga svaka kriminalistička obrada zahtijeva odgovarajući angažman policijskih službenika. U svakom od kaznenih djela, pa tako i gospodarskih, postoje relativno jednostavnije i relativno složenije okolnosti počinjenja. Općenito se može istaknuti da su, iz domene gospodarskog kriminaliteta, primjerice zloporaba položaja i ovlasti, zloporaba ovlasti u gospodarskom poslovanju, primanje mita, primanje mita u gospodarskom poslovanju te prikrivanje protuzakonito dobivenog novca (tzv. "pranje novca") u pravilu kaznena djela koja su najteža za dokazivanje.

U dokazivanju najtežih oblika kaznenih djela gospodarskog kriminaliteta i korupcije kao ključni problem može se istaknuti činjenica da je u pravilu riječ o kompleksnoj problematici koju karakterizira složenost poslovnih odnosa i događaja, kako u smislu razumijevanja i rasvjetljivanja biti i sadržaja određene gospodarske problematike tako i u smislu pravne regulative kojom je regulirana zakonitost konkretnih poslovnih aktivnosti gospodarskih subjekata. Jedan poslovni odnos između dvaju pravnih subjekata u gospodarskom i drugom poslovanju najčešće je reguliran nizom odredbi posebnih i specifičnih zakona te podzakonskih akata.

Dugotrajnost. Jedna od posljedica kompleksnosti gospodarskih kaznenih djela je i dulje trajanje kriminalističke obrade te kategorije kaznenih djela. Razdoblje za razrješavanje gospodarskih kaznenih djela najtežih oblika može potrajati više mjeseci do godinu dana, a ponekad i dulje od toga. Kalkulacija utrošenog vremena u takvim slučajevima obuhvaća i vrijeme potrebno

Uz potrebu za promjenom propisa često postoji i potreba za promjenom načina na koji ljudi primjenjuju pravo. No, iako je takva vrsta "investiranja" u vještine ljudi manje vidljiva od zakonodavnih promjena (što možemo smatrati gotovo "uvjetovanom reakcijom" kad je riječ o teškim oblicima kriminaliteta te pritisku javnosti i medija koji nastaje kao posljedica pojavnosti takvog kriminaliteta), ona nipošto ne smije biti zanemarena. Stoga su kontinuirano stručno usavršavanje osoba koje primjenjuju propise i razmjena iskustava jednako važni kao i pravodobna izmjena propisa, osobito u predmetima koji su činjenično i pravno kompleksni, kao u slučaju gospodarskog kriminaliteta. Van Duyne, Petrus C.; Pheijffer, Marcel; Kuijl, Hans G.; Van Dijk Arthur Th. H.; Bakker, Gerard (Editors), *Financial investigation of crime*, Wolf Legal Publishers, 2003, str. 11.

za pribavljanje relevantne dokumentacije i drugih saznanja od policija jedne države ili više drugih država, odnosno vrijeme potrebno za rekonstrukciju poslovnih događaja neizravnim putem, tj. traganjem za dokumentacijom i relevantnim saznanjima iz pomoćnih - alternativnih izvora. Takve mjere poduzimaju se u situacijama nedostupnosti određene poslovne dokumentacije, i to zbog nemalog razdoblja proteklog od nastanka inkriminiranog poslovnog događaja do trenutka provođenja izvida kaznenih djela, zatim zbog namjernog prikrivanja ili uništavanja dokumentacije od počinitelja kaznenih djela i njegovih pomagača i sl. Također, vrijeme potrebno za okončanje pojedine kriminalističke obrade često ovisi i o brzini dostavljanja traženih podataka policiji od strane drugih nadležnih institucija ili o dinamici njihova postupanja koje rezultira donošenjem određenog stručnog nalaza i mišljenja nužnog za okončanje policijske kriminalističke obrade ili njezino usmjerivanja u određenim relevantnim smjerovima.⁶⁶

Brzina reakcije. Bitan čimbenik za taktiku započinjanja odnosno provođenja kriminalističke obrade nerijetko je taj što postoji realna opasnost od uništavanja, prikrivanja ili naknadnog kreiranja i “usklađivanja” poslovne dokumentacije gospodarskog subjekta od strane njegovih odgovornih osoba. Ako bi se to dogodilo, bilo bi otežano dokazivanje.⁶⁷ Iz navedenih razloga, brzina policijske (re)akcije značajan je faktor uspješnosti i učinkovitosti kriminalističke obrade. Brza reakcija je ona koja je adekvatna i taktički dobro pripremljena i izvedena u najkraćem roku nakon primanja prijave odnosno raspolaganja saznanjima o mogućem postojanju kaznenog djela koje se progoni po službenoj dužnosti. Žurne mjere (hitne istražne radnje) redarstvene vlasti

⁶⁶ Kao primjer relativno kraćeg razdoblja potrebnog za dovršenje kriminalističke obrade, tj. dokazivanje kaznenog djela može se navesti klasično korupcijsko kazneno djelo primanja mita, i to samo u slučaju kad oštećeni građanin od kojeg je mito zatraženo pristane na suradnju s policijom i USKOK-om u smislu da prihvati status pouzdanika prije primopredaje mita počinitelju kaznenog djela. Policija i USKOK koordinirano pristupaju u takvim situacijama poštujući sve odredbe pozitivnih zakonskih propisa jer se u konkretnom postupanju koriste posebnim metodama pribavljanja dokaza – posebnim izvidima kaznenih djela iz čl. 180. ZKP kojima se privremeno ograničavaju ustavna prava i slobode građana.

Kao primjer relativno dugog razdoblja potrebnog za uspješno dovršenje izvida kaznenih djela, tj. za dokazivanje kaznenog djela, može se navesti još uvijek aktualno istraživanje okolnosti raspolaganja novčanim sredstvima za obranu suvereniteta Republike Hrvatske tijekom Domovinskog rata, u razdoblju 1990-1995. Protek vremena, nedostatak dokumentacije, ratne okolnosti, svrha trošenja sredstava, internacionalna dimenzija novčanih transfera, traženje međunarodne pravne pomoći – neki su od ključnih elemenata dugotrajnosti tih izvida koji se provode u svezi s možebitnim počinjenjem kaznenih djela od strane odgovornih pojedinaca, tzv. ratnih profitera.

⁶⁷ Primjerice, utvrđivanje stvarnih količina proizvedenih jedinica nekog proizvoda i dokazivanje stvarnih destinacija i stvarnih količina robe za koju postoji inicijalna sumnja da je proizvedena, prodana i isporučena na netransparentan i nezakonit način.

poduzimaju u smislu pretrage poslovnih prostorija gospodarskog subjekta te detektiranja i privremenog oduzimanja relevantne poslovne dokumentacije u originalu, uz izdavanje odgovarajuće potvrde. Tada je osiguran temelj za utvrđivanje pravog činjeničnog stanja vezanog za inkriminirani poslovni događaj ili više njih.⁶⁸

Otežano utvrđivanje i oduzimanje imovinske koristi ostvarene kaznenim djelom

Zbog stručnosti i visoke educiranosti počinitelja takvih kaznenih djela teže je ući u trag imovinskoj koristi ostvarenoj kaznenim djelom. U velikom broju slučajeva, nakon predikatnog, osnovnog kaznenog djela kojim je stečena imovinska korist, počinitelj (u suradnji s drugim osobama) čini i kazneno djelo prikrivanja protuzakonito dobivenog novca iz čl. 279. KZ, čime otežava dokazivanje i oduzimanje imovinske koristi.^{69,70}

⁶⁸ Kao potvrdu takve tvrdnje navodimo jedan primjer iz prakse. Policijski službenici gospodarskog kriminaliteta Policijske uprave zaprimili su prijavu kojom se upozoravalo na nezakonitosti počinjene od odgovornih osoba u trgovačkom društvu koji se bavi proizvodnjom piva u razdoblju 2005. i 2006. godine. Navodi iz prijave odnosili su se na prikazivanje manjih količina proizvodnje piva od stvarne, čime se na skladištu javljao višak gotovih proizvoda koji nije bio evidentiran. Ti fiktivni viškovi robe isporučivali su se kupcima uz različite vrste popratne dokumentacije koja se nakon isporuke uglavnom uništavala, dok bi se u tvrtkinom računalnom programu/sustavu podaci izmjenjivali i prilagođivali tako da se pod određenim brojem uništenog dokumenta evidentirala i fakturirala sasvim druga količina isporučenog piva i sasvim drugom kupcu. Osim navedenog, lažno prikazivanje količina proizvodnje imalo je cilj i izbjegavanje odredbi Zakona o posebnom porezu na pivo prema kojemu postoji obveza plaćanja posebnog poreza na pivo, i to po hektolitr proizvedenog ili uvezenog piva u iznosu 200,00 kuna. Policijska je promptno reagirala te u prvom zahvatu izuzela računala i svu relevantnu dokumentaciju potrebnu za utvrđivanje stvarnog činjeničnog stanja o inkriminiranom poslovanju trgovačkog društva.

⁶⁹ Situacija se dodatno komplicira ako protupravno stečeni novac bude prebačen na ime neke *off-shore* kompanije, što je vrlo čest slučaj. Usp. Kirsch, Monika, *op. cit.* (bilj. 49), str. 131.

⁷⁰ Postoje još i neke druge specifičnosti kriminalističke obrade te vrste kaznenih djela. Primjerice, oštećenici pravne osobe ponekad ne žele prijaviti kazneno djelo, što naravno znatno otežava njihovo otkrivanje. Neka trgovačka društva nastoje sakriti od javnosti, ali i od tijela kaznenog progona, počinjenje nekih kaznenih djela (u pravilu kaznenih djela počinjenih od zaposlenika tog trgovačkog društva ili trećih osoba na štetu tog trgovačkog društva te klijenata društva) u strahu od negativnog publiciteta i gubitka poslovnog ugleda, a time i klijenata te prihoda. U takvim situacijama, kad oštećena strana ne želi prijaviti počinjenje djela, njihovo otkrivanje je iznimno otežano. Trgovačka društva u takvim slučajevima često provode interne istrage, koje su u mnogim elementima slične izvidima kaznenih djela, no rezultate takvih istraga kriju od javnosti. Bologna, Jack i Shaw, Paul, *Corporate crime investigation*, Butterworth-Heinemann, 1997, str. 227-231.

3.6. Neke specifičnosti kriminalističke obrade pojedinih kategorija kaznenih djela iz nadležnosti Odjela za gospodarski kriminalitet i korupciju

3.6.1. Koruptivna kaznenih djela

Uspješnost otkrivanja i procesuiranja korupcijskih kaznenih djela uvelike ovisi o pristanku oštećenika (žrtve korupcije) da sudjeluje u postupku prikupljanja dokaza o kaznenom djelu odnosno počinitelju. U ovim slučajevima uglavnom je riječ o takvoj djelatnosti koja se odvija bez svjedoka te ne postoji klasični odnos žrtva-počinitelj, što, uz naknadno prijavljivanje, bitno otežava dokazivanje kaznenog djela.

Posljedica nedostatka suradnje građana s tijelima gonjenja jest da neprijavljeno korumpirano ponašanje najčešće ostaje u tzv. tamnoj zoni kriminaliteta. Stoga postoji velika opasnost da ostane neistraženo, a njegovi počinitelji nekažnjeni. Veliki naponi usmjeravaju se uspostavljanju povjerenja građana u policiju kao instituciju pravne države. MUP radi bolje komunikacije s građanima ima otvorene tzv. "vruće linije" (besplatni telefon, faks i e-mail), tj. linije za anonimne dojave o korupciji. Cilj je ohrabriti građane da podijele svoja saznanja o korupciji s nadležnim tijelima. Kod tog sustava komuniciranja identitet prijavitelja i tajnost danih podataka potpuno su zaštićeni.⁷¹

Donošenje i primjena Nacionalnog programa suzbijanja korupcije 2006.-2008.⁷² rezultiralo je nekim uspješnim akcijama provedenim u koordinaciji policije i USKOK-a glede kaznenog djela primanja mita, a takve akcije, kao i njihov medijski tretman, pridonose "ohrabrivanju" građana u smislu prijavljivanja nadležnim organima situacija u kojima oni postaju žrtve korupcije. U svezi s tim povećana spremnost građana na suradnju u budućnosti će rezultirati i većim brojem uspješno riješenih korupcijskih kaznenih djela.⁷³

⁷¹ Mršić navodi da primjena otvorenih - neprikrivenih izvoda u otkrivanju i dokazivanju korupcije nije ni u kojem slučaju sporna, ali da je njihov otkrivački i dokazni potencijal u pogledu te vrste kaznenih djela malen, a kod nekih modaliteta i zanemariv. Učinkovito oružje u borbi protiv korupcije mogu biti samo prikriveni izvodi te osobito posebne izvidne mjere iz čl. 180. ZKP. No, kod određenog oblika primjene posebnih izvoda, tzv. testiranja integriteta, ističe autor, postavlja se sporno pitanje poticanja na počinjenje kaznenog djela, koje je izrijekom zabranjeno (čl. 180. st. 5. ZKP). V. Mršić, Željko, Je li borba protiv korupcije realnost ili iluzija, Policijski ljetopis, god. 15. (2006), broj 3-4, Zagreb, str. 109-152.

⁷² Nacionalni program suzbijanja korupcije 2006.-2008. donio je Hrvatski sabor na sjednici 31. ožujka 2006. a objavljen je u Narodnim novinama br. 39/2006.

⁷³ Navodimo i neke statističke podatke Državnog zavoda za statistiku u pogledu kaznenih djela primanja mita iz čl. 347. te davanja mita iz čl. 348. KZ. Za kazneno djelo primanja mita 2004. godine prijavljene su 52 punoljetne osobe, 22 su optužene a 13 osuđenih. Za 2005. godinu brojke iznose 43 prijavljene, 30 optuženih te 12 osuđenih. Za kazneno djelo davanja mita u 2004. godini prijavljene su 64 punoljetne osobe, optuženo 25, a osuđeno 24. U 2005.

Također, ono što u bitnome može pridonijeti učinkovitijoj borbi protiv korupcije jesu promjene Zakona o kaznenom postupku iz listopada 2006. god., i to u smislu proširenja mogućnosti primjene posebnih mjera iz članka 180. istog zakona i na koruptivna kaznena djela iz članaka 294.a, 294.b i 337. KZ.⁷⁴

3.6.2. *Prikrivanje protuzakonito dobivenog novca*

Kazneno djelo prikrivanja protuzakonito dobivenog novca iz čl. 279. KZ (tzv. pranje novca) iz domene je gospodarskog kriminaliteta i korupcije, a policijski izvodi tog kaznenog djela su zahtjevni i specifični – provođenje financijskih istraga i otkrivanje radnji pranja novca. Intencija je da te policijske aktivnosti budu integrirane u redovite kriminalističke obrade koje se odnose ne samo na gospodarski kriminalitet već i na druge linije rada – posebice na organizirani kriminalitet i kriminalitet droga. Kaznenim djelima iz tih triju linija rada svojstveno je generiranje znatne protupravne imovinske koristi za počinitelje, a iz tih domena kriminaliteta najčešće i proizlaze predikatna kaznena djela za kazneno djelo “pranja novca”. Oduzimanje nezakonito stečene imovinske koristi najznačajnije je sredstvo u borbi protiv svih oblika složenog i organiziranog kriminaliteta.

Odjel gospodarskog kriminaliteta i korupcije kontinuirano servisira mnogobrojne međunarodne aktivnosti i obveze u svezi s financijskim istragama i pranjem novca kao i u svezi s daljnjom edukacijom policijskih službenika. Pomaci u policijskom postupanju u tom području još uvijek nisu veliki, ali su ipak očiti. Bitan napredak u provođenju najsloženijih oblika financijskih istraga ostvaruje se iniciranjem većeg angažmana i bolje suradnje s drugim nadležnim institucijama, ponajprije Državnim odvjetništvom, Uredom za sprječavanje pranja novca i Poreznom upravom.⁷⁵ Cilj je što učinkovitije identificiranje, privremeno osiguranje te oduzimanja prihoda stečenih kazne-

godini omjer je bio 67 prijavljenih, 49 optuženih i 40 osuđenih. Podaci preuzeti iz: Milivojević Kruljac, Lana, Korupcijska kaznena djela – prikaz, Hrvatska pravna revija, rujan 2007, str. 108-109.

⁷⁴ Primanje mita u gospodarskom poslovanju (čl. 294.a KZ), davanje mita u gospodarskom poslovanju (čl. 294.b) te zlorporaba položaja i ovlasti (čl. 337. KZ).

⁷⁵ 1. 3. 2007. stupio je na snagu Protokol o suradnji i uspostavi međuinstitucionalne radne skupine za sprječavanje pranja novca i financiranja terorizma. Protokol su potpisale sljedeće institucije: Ministarstvo pravosuđa, Državno odvjetništvo Republike Hrvatske, Ministarstvo unutarnjih poslova – Ravnateljstvo policije, Ministarstvo financija (Ured za sprječavanje pranja novca, Carinska uprava, Porezna uprava, Devizni inspektorat, Financijska policija), Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga, Hrvatska narodna banka i Sigurnosno-obavještajna agencija.

nim djelom, kao i prikupljanje svih potrebnih podataka i činjenica važnih za uspješno vođenje postupka.

3.6.3. Zaštita intelektualnog vlasništva i kompjuterski kriminalitet

Statistički pokazatelji upućuju na trend rasta broja kaznenih djela iz ovog segmenta gospodarskog kriminaliteta, a u svezi s time sve više rastu štete koje nastaju kao rezultat tih kriminalnih aktivnosti – osobito vezane za kaznena djela povrede intelektualnog vlasništva. Počinitelji tih kaznenih djela služe se računalima kao sredstvom za sigurnu i anonimnu komunikaciju, pohranu podataka o kriminalnoj aktivnosti, plasman nezakonitih proizvoda i usluga ili se računala koriste kao alat za počinjenje cijelog niza drugih kaznenih djela (krivotvorenja, prijave i dr.).

Uspjeh policijskog postupanja pri pronalaženju i osiguranju dokaza u digitalnom obliku na računalima, računalnim medijima ili na Internetu zahtijeva uporabu odgovarajuće računalne opreme za forenzične namjene. Kadrovski i institucionalni okvir za borbu protiv tog oblika kriminaliteta jača se kroz sustavno stručno osposobljavanje policijskih službenika te zaustavljanje fluktuacije stručnih djelatnika u smislu njihova raspoređivanja na druge poslove unutar MUP-a ili odlaska iz policijske u privatni sektor.

Postupanje pri kriminalističkoj obradi kaznenog djela povrede prava industrijskog vlasništva i neovlaštene uporabe tuđe tvrtke, opisanog u članku 285. KZ, provodi se u suradnji s inspekcijama Državnog inspektorata, a odnosi se poglavito na prodaju krivotvorenih proizvoda poznatih robnih marki koje se prodaju na otvorenom prostoru - tržnice, sajmovi i slična mjesta. Za uspješno suzbijanje takvih pojava iznimno je važna uloga Carinske uprave pri detektiranju krivotvorenih proizvoda pri carinskom nadzoru. To je jedinstvena prilika da se takvoj robi, u tom kritičnom trenutku, onemogući ulazak i distribucija na teritoriju Republike Hrvatske odnosno da se ta roba kroz odgovarajući carinski postupak oduzme, a protiv počinitelja pokrene prekršajni i/ili kazneni progon.⁷⁶

⁷⁶ U policijskoj je praksi kvalificiranje kaznenih djela povrede prava intelektualnog vlasništva u određenim situacijama bilo neujednačeno i dubiozno. Radi izbjegavanja nepotrebnog multiplificiranja broja prijavljenih kaznenih djela na temelju broja oštećenika (autora, proizvođača, distributera i sl.) promijenjen je standard postupanja policije. U tim situacijama - kriminalističkim obradama policija sada podnosi kaznenu prijavu za jedno kazneno djelo iz članka 230. KZ - nedozvoljena uporaba autorskog djela ili izvedbe umjetnika izvođača (bez obzira na broj oštećenih autora) kao i za jedno kazneno djelo iz članka 231. KZ - povreda prava proizvođača zvučne ili slikovne snimke i prava u svezi s radiodifuzijskim emisijama (bez obzira na broj oštećenih proizvođača, distributera i sl.). Razlog je tomu što ti počinitelji najčešće svojim postupanjem u opisanim situacijama čine produljeno kazneno djelo, opisano u čl. 61. st. 2. KZ.

3.7. Odgovornost pravnih osoba za kaznena djela gospodarskog kriminaliteta

Linija rada gospodarskog kriminaliteta i korupcije u svom postupanju dosljedno i kontinuirano primjenjuje i odredbe Zakona o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela koji je stupio na snagu 25. ožujka 2004.⁷⁷ Sukladno tome, poslovne događaje koji su nastali nakon navedenog datuma, a za koje se policijskim izvidima utvrdi postojanje osnovane sumnje da predstavljaju počinjenje kaznenog djela odgovorne osobe, policija pravno tretira i po odredbama tog zakona te podnosi prijavu i protiv pravne osobe za kazneno djelo odgovorne osobe ako su ispunjene zakonske pretpostavke kažnjivosti pravnih osoba iz tog zakona.⁷⁸

U dosadašnjoj praksi policijskog postupanja glede primjene tog zakona uočene su povremene nepravilnosti koje su sada otklonjene. One su se odnosile na kvalificiranje kaznenih djela te nepoštovanje čl. 3. st. 1. Zakona iz kojeg nedvojbeno proizlazi da će se “pravna osoba kazniti za kazneno djelo odgovorne osobe” – tako da je pravno neutemeljeno npr. odgovornu osobu prijaviti za kazneno djelo iz čl. 293. KZ (prijevara u gospodarskom poslovanju), a istodobno za isti činjenični i zakonski opis kaznenog djela odgovorne osobe pravnu osobu prijaviti kao odgovornu za kazneno djelo iz čl. 292. KZ (zlouporaba ovlasti u gospodarskom poslovanju).

4. STATISTIČKI PODACI O GOSPODARSKOM KRIMINALITETU U REPUBLICI HRVATSKOJ

Policijski službenici Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske, tijekom 2005. godine, provedenim izvidima kaznenih djela, tj. dovršenim kriminalističkim obradama utvrdili su postojanje osnovane sumnje u počinjenje 6.595 kaznenih djela iz domene gospodarskog kriminaliteta i korupcije, za koja je prijavljeno 3.007 osoba – počinitelja. Tijekom 2006. godine utvrđena je osnovana sumnja u počinjenje 7.285 kaznenih djela iz domene gospodarskog kriminaliteta i korupcije, za koja je prijavljeno 3.265 osoba – počinitelja.

Postavimo li te brojke u omjer s ukupnim brojem slučajeva u kojima je nakon provedenih izvida utvrđeno postojanje osnovane sumnje u počinjenje

⁷⁷ Zakon o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela, Narodne novine br. 151/03.

⁷⁸ Iako u Zakonu o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela nije primijenjena metoda enumeracije, kojom bi se taksativno navela kaznena djela koja mogu počiniti pravne osobe, jasno je da će se po prirodni stvari gotovo uvijek raditi o gospodarskim kaznenim djelima. Naime, čl. 3. st. 1. tog zakona određuje da će se pravna osoba kazniti za kazneno djelo odgovorne osobe ako se njime povređuje neka dužnost pravne osobe ili je njime pravna osoba ostvarila ili trebala ostvariti protupravnu imovinsku korist za sebe ili drugoga.

kaznenog djela, zaključujemo da je u 2006. godini gospodarski kriminalitet činio nešto manje od 10% ukupnog kriminaliteta.

Tablica 4.1.

Struktura kriminaliteta u 2005. i 2006.
(dovršene kriminalističke obrade)

Godina	2005.		2006.	
	KD	(%)	KD	(%)
OPĆI KRIMINALITET	61.165	78,83	61.349	77,99
TERORIZAM I RATNI ZLOČINI	301	0,39	297	0,38
ORGANIZIRANI KRIMINALITET	1.340	1,73	1.387	1,76
GOSPODARSKI KRIMINALITET I KORUPCIJA	6.595	8,50	7.285	9,26
KRIMINALITET DROGA	8.186	10,55	8.346	10,61
Ukupno	77.587	100	78.664	100

Dakle, 2006. godine prijavljeno je 690 kaznenih djela gospodarskog kriminaliteta i korupcije više nego 2005. - što je povećanje 10,46%. Također, 2006. godine prijavljeno je 258 osoba-počinitelja više nego 2005. - što je povećanje 8,58%. No, materijalna šteta nastala počinjenjem tih kaznenih djela u 2006. godini bile je nešto manja, približno 1,12 milijardi kuna, u usporebi sa 1,24 milijarde kuna u 2005. godini.

Tablica 4.2.

Gospodarski kriminalitet i korupcija u razdoblju 2002-2006.

GODINA	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.
KAZNENA DJELA	6.764	6.369	6.754	6.595	7.285
OSOBE – POČINITELJI	3.223	2.707	2.706	3.007	3.265
Materijalna šteta (u milijardama kuna), otprilike	2,67	2,28	1,07	1,24	1,12

Od 6.595 kaznenih djela gospodarskog kriminaliteta i korupcije za koja je u 2005. godini provođenjem izvoda utvrđeno postojanje osnovane sumnje po kaznenim djelima, 78 je kaznenih djela iz posebnog kaznenog zakonodavstva, dok za 2006. godinu ta brojka iznosi 110 kaznenih djela od ukupno 7.825.

U nastavku donosimo prikaz učestalosti pojedinih kaznenih djela.

Tablica 4.3.

Učestalost pojedinih kaznenih djela gospodarskog kriminaliteta
i korupcije u 2005. i 2006.

KAZNENO DJELO - članak	2005.	2006.	(+ -)	(+ - %)
Povreda prava na rad i drugih prava iz rada, čl. 114.	340	181	-159	-46,76
Povreda prava na zdravstvenu i invalidsku zaštitu, čl. 115.				
Neovlašteno odašiljanje, čl. 183.				
Dječja pornografija na računalnom sustavu ili mreži, čl. 197.a	12	25	13	108,33
Povreda tajnosti, cjelovitosti i dostupnosti računalnih podataka i dr., čl. 223.	6	3	-3	-50,00
Računalno krivotvorenje, čl. 223.a	39	45	6	15,38
Računalna prijevара, čl. 224.a	15	36	21	140,00
Zloupорaba osiguranja, čl. 225.				
Zloupорaba чека i kreditne kartice, čl. 226.	200	87	-113	-56,50
Zloupорaba povjerenja, čl. 227.	7	5	-2	-28,57
Povreda tuđih prava, čl. 228.	42	39	-3	-7,14
Povreda prava autora ili umjetnika izvođača, čl. 229.	2	3	1	50,00
Nedozvoljena uporaba autorskog djela ili izvedbe i dr., čl. 230.	640	1.140	500	78,13
Povreda prava proizvođitelja zvučne ili slikovne snimke i dr., čl. 231.	254	495	241	94,88
Povreda prava iz prijavljenog ili zaštićenog izuma, čl. 232.		6	6	
Lihvarski ugovor, čl. 233.	53	62	9	16,98
Proizvođnja i stavljanje u promet škodljivih živežnih namirnica, čl. 247.	2	3	1	50,00
Nesavjesni pregled mesa za prehranu, čl. 248.	1	5	4	400,00
Protupravna gradnja, čl. 252.a	28	90	62	221,43
Protupravna eksploatacija rudnog blaga, čl. 261.a	29	61	32	110,34
Krivotvorenje znakova za obilježavanje robe, mjera i utega, čl. 278.	35	4	-31	-88,57
Prikrivanje protuzakonito dobivenog novca, čl. 279.	15	27	12	80,00
Povreda ravnopravnosti u obavljanju gospodarske djelatnosti, čl. 280.		1	1	
Pogodovanje vjerovnika, čl. 281.	6	6	0	0,00
Zloupорaba stečaja, čl. 282.	13	10	-3	-23,08
Zloupорaba u postupku prisilne nagodbe ili stečaja, čl. 283.				
Obmanjivanje kupaca, čl. 284.	3	51	48	1.600,00

KAZNENO DJELO - članak	2005.	2006.	(+ -)	(+ - %)
Povreda prava industrijskog vlasništva i dr., čl. 285.	122	279	157	128,69
Utaja poreza i drugih davanja, čl. 286.	98	68	-30	-30,61
Povreda obveze vođenja trgovačkih i poslovnih knjiga, čl. 287.	121	193	72	59,50
Stvaranje monopolističkog položaja na tržištu, čl. 288.				
Nelojalna konkurencija u vanjskotrgovinskom poslovanju, čl. 289.				
Nesavjesno gospodarsko poslovanje, čl. 291.	19	17	-2	-10,53
Zlouporaba ovlasti u gospodarskom poslovanju, čl. 292.	472	409	-63	-13,35
Prijevarena u gospodarskom poslovanju, čl. 293.	521	472	-49	-9,40
Sklapanje štetnog ugovora, čl. 294.	31	24	-7	-22,58
Primanje mita u gospodarskom poslovanju, čl. 294.a				
Davanje mita u gospodarskom poslovanju, čl. 294.b				
Izdavanje i neovlašteno pribavljanje poslovne tajne, čl. 295.		1	1	
Nedozvoljena proizvodnja, čl. 296.	1		-1	-100,00
Nedozvoljena trgovina, čl. 297.	280	315	35	12,50
Izbjegavanje carinskog nadzora, čl. 298.	632	621	-11	-1,74
Krivotvorenje službene isprave, čl. 312.	1.055	991	-64	-6,07
Posebni slučajevi krivotvorenja isprave, čl. 313.	97	169	72	74,23
Izdavanje i uporaba neistinite liječničke ili veterinarske svjedodžbe, čl. 316.	50	16	-34	-68,00
Zlouporaba položaja i ovlasti, čl. 337.	657	521	-136	-20,70
Zlouporaba obavljanja dužnosti državne vlasti, čl. 338.	10	4	-6	-60,00
Nesavjestan rad u službi, čl. 339.	45	56	11	24,44
Protuzakonito posredovanje, čl. 343.				
Prijevarena u službi, čl. 344.	8	22	14	175,00
Pronevjera, čl. 345.	318	373	55	17,30
Neovlaštena uporaba, čl. 346.	11	12	1	9,09
Primanje mita, čl. 347.	51	43	-8	-15,69
Davanje mita, čl. 348.	88	50	-38	-43,18
Protuzakonita naplata i isplata, čl. 350.	1	2	1	100,00
Odavanje službene tajne, čl. 351.	3	4	1	33,33
Ostali zakoni	78	110	32	41,03
ZAKON O AUTORSKOM PRAVU I SRODNI PRAVIMA, čl. 188.				
ZAKON O RAČUNOVODSTVU, čl. 32.				
ZAKON O STRATEŠKIM ROBNIM ZALIHAMA, čl. 27.				
ZAKON O TRGOVAČKIM DRUŠTVIMA, čl. 624 - 629.	69	119	50	72,46
ZAKON O DEVIZNOM POSLOVANJU, čl. 75.	15	4	-11	-73,33
ZAKON O TRŽIŠTU VRIJEDNOSNIH PAPIRA		5	5	
UKUPNO	6.595	7.285	690	10,46

Tijekom protekle dvije godine najčešće prijavljivana kaznena djela iz domene gospodarskog kriminaliteta i korupcije prikazana su u tablici 4.

Tablica 4.4.

Deset najčešćih kaznenih djela gospodarskog kriminaliteta
i korupcije u 2005. i 2006.

	KAZNENO DJELO - članak	Σ (2005+2006) KAZNENO DJELO
1.	Krivotvorenje službene isprave, čl. 312.	2.046
2.	Nedozvoljena uporaba autorskog djela ili izvedbe umjetnika izvođača, čl. 230.	1.780
3.	Izbjegavanje carinskog nadzora, čl. 298.	1.253
4.	Zloupotrebavanje položaja i ovlasti, čl. 337.	1.178
5.	Prijevarama u gospodarskom poslovanju, čl. 293.	993
6.	Zloupotrebavanje ovlasti u gospodarskom poslovanju, čl. 292.	881
7.	Povreda prava proizvođača zvučne ili slikovne snimke i dr., čl. 231.	749
8.	Pronevjera, čl. 345.	691
9.	Nedozvoljena trgovina, čl. 297.	595
10.	Povreda prava na rad i drugih prava iz rada, čl. 114.	521

U tablici 5. prikazani su podaci o broju prijavljenih pravnih osoba odgovornih za kaznena djela u razdoblju 2004.-2006. u Republici Hrvatskoj.

Tablica 4.5.

Pravne osobe prijavljene za kaznena djela

Godina	2004.	2005.	2006.
Broj prijavljenih pravnih osoba	17	210	236

5. ZAKLJUČAK

Izvide kaznenih djela, kao heuristički najvažniji dio predistražnog (pretkaznenog) postupka, u pravilu provodi kriminalistička policija. Iako svako otkrivanje kaznenih djela i počinitelja nosi sa sobom određene teškoće, za izvide kaznenih djela gospodarskog kriminaliteta, osobito kompleksnih slučajeva koji često sadržavaju i elemente inozemnosti, svojstveni su još neki dodatni problemi koji otežavaju kvalitetno i učinkovito provođenje izvida. Činjenična i stručna kompleksnost gospodarskih kaznenih djela, educiranost i stručnost počinitelja kao i njihova dinamičnost i prilagodljivost, u nekim slučajevima povezanost počinitelja takvih kaznenih djela s određenim strukturama vlasti, kasno otkrivanje kaznenih djela, prepravljanje, naknadno kreiranje i uništavanje poslovne dokumentacije koja je često nužna za dokazivanje velikog broja gospodarskih kaznenih djela, duboka promjena društvenog i pravnog uređenja države karakteristična za tranzicijske zemlje, brojnost te česte izmjene propisa, samo su neki od njih. Za uspješno provođenje izvida tih kaznenih djela policiji je potrebna pomoć i suradnja drugih državnih tijela, ali i građana. Od državnih tijela valja napomenuti da se tijesna suradnja između državnog odvjetništva i policije tijekom provođenja izvida (neovisno o tome provodi li policija izvide samostalno ili na zahtjev državnog odvjetništva), koja je inače potrebna kod izvida svih kaznenih djela, zbog svih gore navedenih razloga pokazuje još potrebnijom. Istodobno, jednako je važna i suradnja s ostalim državnim tijelima i institucijama, osobito Poreznom upravom, Carinskom upravom, Financijskom policijom, Uredom za sprječavanje pranja novca, Hrvatskom agencijom za nadzor financijskih usluga te inspekcijskim službama Državnog inspektorata. Naposljetku, valja istaknuti da je za otkrivanje i dokazivanje te vrste kaznenih djela suradnja građana, kako u obliku prijave kao inicijalnog izvora saznanja policije o mogućnosti počinjenja kaznenog djela, tako i u dokazivanju, iznimno značajna, a kad je riječ o korupcijskim kaznenim djelima, često i nezamjenjiva.

LITERATURA

1. Berthel, Ralph, Wirtschaftskriminalität in Deutschland, u: Kühne, Eberhard (Hrsg.), Bekämpfung der Wirtschaftskriminalität, Aktuelle Aufgaben für Ausbildung und Strafverfolgung; Referate der Arbeitstagung vom Oktober 2003 in Rothenburg/OL., Fachhochschule für Polizei Sachsen, 2004, str. 1-24.
2. Bologna, Jack i Shaw, Paul, Corporate crime investigation, Butterworth-Heinemann, 1997.
3. Czygan, Hans-Jürgen, Der polizeiliche Ermittlungsbericht (Bei größeren Wirtschaftsstrafverfahren), Kriminalistik, 5/2006, str. 305-308.
4. Dincher, Peter i Wagner, Harald: Organisierte Wirtschaftskriminalität (Kriminelle Firmenübernahme und Warenstoßbetrug), Kriminalistik, 5/02, str. 319-325.

5. Geck, Axel, Die Zusammenarbeit von Polizei und Finanzbehörde, u: Kühne, Eberhard (Hrsg.), Bekämpfung der Wirtschaftskriminalität, Aktuelle Aufgaben für Ausbildung und Strafverfolgung; Referate der Arbeitstagung vom Oktober 2003 in Rothenburg/OL., Fachhochschule für Polizei Sachsen, 2004, str.75-110.
6. Greiner, Georges, Akkusationsprinzip und Wirtschaftsstrafsachen, Schweizerische Zeitschrift für Strafrecht, 1/2005, str. 98-124.
7. Horvatić, Željko i Cvitanović, Leo, Politika suzbijanja kriminaliteta, MUP RH, Zagreb, 1999.
8. Janovsky, Thomas, Ermittlungen in Wirtschaftsstrafsachen - Teil 1, Kriminalistik, 4/98, 52. Jg. 1998, str. 269-277, i: Ermittlungen in Wirtschaftsstrafsachen - Teil 2, Kriminalistik, 5/98, str. 331-341.
9. Karas, Željko, Nezakoniti dokazi, Laserplus, Zagreb, 2006.
10. Kirsch, Monika, Möglichkeiten und Grenzen der Zusammenarbeit zwischen Kriminalpolizei und Steuerfahndung bei der Bekämpfung der Wirtschaftskriminalität, u: Kühne, Eberhard (Hrsg.), Bekämpfung der Wirtschaftskriminalität, Aktuelle Aufgaben für Ausbildung und Strafverfolgung; Referate der Arbeitstagung vom Oktober 2003 in Rothenburg/OL., Fachhochschule für Polizei Sachsen, 2004, str.129-150.
11. Kos, Damir, Kaznenopravna odgovornost za kaznena djela gospodarskog kriminaliteta, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 7, broj 2/2000, str. 381-398.
12. Krapac, Davor, Zakon o kaznenom postupku i drugi izvori hrvatskog kaznenog postupovnog prava, VI., izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Narodne novine, Zagreb 2006.
13. Kröniger Silke, "Neue" Formen der Zusammenarbeit zwischen Polizei und Staatsanwaltschaft, (Eine bundesweite empirische Bestandanalyse), Kriminalistik, 10/2004, str. 613-620.
14. Krstulović, Antonija, Uloga državnog odvjetnika u suvremenom prethodnom postupku, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, br. 1/2004, str. 81-110.
15. Lindemann, Michael, Strukturelle Probleme der strafrechtlichen Aufarbeitung von Wirtschaftskriminalität, Kriminalistik, 8-9/2005, str. 506-513.
16. Lobsiger, Adrian, Unternehmensstrafrecht und Wirtschaftskriminalität, Schweizerische Zeitschrift für Strafrecht, 2/2005, str. 187-200.
17. Ljubanović, Vladimir, Državno odvjetništvo – pitanja položaja i zadataka po novom ZKP-u, s posebnim naglaskom na iskustva prakse, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, br. 2/2000, str. 683-716.
18. Milivojević Kruljac, Lana, Korupcijska kaznena djela – prikaz, Hrvatska pravna revija, rujan 2007, str. 101-110.
19. Mršić, Željko, Je li borba protiv korupcije realnost ili iluzija, Policijska i sigurnost, godina 15. (2006), broj 3-4, Zagreb, str. 109-152.
20. Novoselec, Petar, Gospodarska kaznena djela, Hrvatska pravna revija, 5/2001, str. 71-86.
21. Novosel, Dragan i Dundović, Darko, Suradnja državnog odvjetnika i policije u predistražnom (pretkaznenom) postupku, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, br. 2/2006, str. 597-616.
22. Papeš, Dragutin, Privredna kriminalistika, RSUP SR Hrvatske, Zagreb, 1986.
23. Pavišić Berislav, Kazneni postupak u Republici Hrvatskoj: pogled na reformu iz 1997. godine s posebnim osvrtom na predistražni postupak i istragu, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, br. 2/2000, str. 543-636.
24. Sačić, Željko, Primjena prikrivenih posebnih izvidnih mjera za suzbijanje organiziranog i drugog teškog kriminala na području Republike Hrvatske, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, br. 2/2000, str.735-765.
25. See, Hans, Wirtschaftsverbrechen - Gefahr für Sozialstaat und Demokratie, u: See, Hans/Spoo, Eckart (Hrsg.), Wirtschaftskriminalität - kriminelle Wirtschaft, Distel Verlag, Heilbronn, 1997, str. 21-35.

26. The Investigation of White-Collar Crime, a Manual for Law Enforcement Agencies, Office of Regional Operations, U.S. Department of Justice, 1977.
27. Tomašević, Goran, Primjena novih istražnih metoda na području Županijskog suda u Splitu, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, br. 2/2000, str. 717-734.
28. Van Duyne, Petrus C., Pheijffer, Marcel; Kuijl, Hans G.; Van Dijk Arthur Th. H.; Bakker, Gerard (ur.), Financial investigation of crime, Wolf Legal Publishers, 2003.
29. Vranko, Aleksander, Služba za otkrivanje porezno-kaznenih djela i gospodarski (financijski) kriminal "bijelih ovratnika", Porezni vjesnik: objašnjenja za primjenu propisa s područja poreznog sustava Republike Hrvatske, 11(2002) 6, str. 31-40.
30. Williams, Howard E., Investigating White Collar Crime, Embezzlement and Financial Fraud, Charles C. Thomas Publisher L.T.D., Springfield, Illinois, USA, 1997.

IZVORI

1. Ustav Republike Hrvatske (Narodne novine br. 41/01 i 55/01)
2. Kazneni zakon (Narodne novine br. 110/97, 27/98, 50/00, 129/00, 51/01, 105/04, 84/05 i 71/06).
3. Zakon o kaznenom postupku (Narodne novine, br. 110/97, 27/98, 58/99, 112/99, 58/02, 143/02, 178/04 i 115/06)
4. Zakon o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta (Narodne novine br. 88/01, 12/02, 33/05, 48/05)
5. Zakon o policiji (Narodne novine br. 129/00)
6. Zakon o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela (Narodne novine br. 151/03)
7. Pravilnik o načinu policijskog postupanja, (Narodne novine br. 81/03)
8. Protokol o suradnji policije i državnog odvjetništva tijekom pretkaznenog (predistražnog) i kaznenog postupka (studen 2006)

Summary

POLICE INQUIRIES OF CRIMINAL OFFENCES CONCERNING ECONOMIC CRIME

In the introduction, the authors expound the term “economic crime”, focusing on the specific features of this type of criminal offence. In the second part of the paper they provide an overview of the course of the criminal process and inquiry of economic crimes, from collecting data that initially raise suspicion that a criminal offence has been committed, to informing the State Attorney Service about the results of criminal processing. Since any criminal investigation must be adjusted to the subject matter of its inquiry, especially in terms of procedural methods, the paper gives a brief overview of the special characteristics of police inquiries into economic crime, given the specific feature of this category of crime. It is often the case that problems generally faced by the police when conducting a criminal inquiry gain a new dimension when inquiries into economic crimes are conducted. For this reason, the paper presents related practical observations and experiences. It also includes statistical data on inquiries into economic crimes and crimes of corruption.